

Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы
Шәрбән авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләре

I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) «Россия Федерациясендә жирле үзидәрә оештыруның гом уми принциплары турында» 2003 елын 06 октябренадә 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү өчен, әйләнә-тирә мохитне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында федераль законнар, Россия Федерациясенен, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актлар.
2. Әлеге кагыйдәләрне барлык физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формасына карамастан, үтәрә тиеш.
3. Әлеге кагыйдәләр торак пунктның бөтен территориясендә гамәллә һәм таләпләр билгели:
- 1) биналарны (шул исәптән торак йортларны), алар урнашкан корылмаларны һәм жир участкаларын, тиешле биналарның һәм корылмаларның фасадларының һәм коймаларының тышкы күренешенә карап;
  - 2) төзекләндерү һәм аларны башкаруның вакытлычалыгы буенча эшләр исемлегенә;
  - 3) биналарның (аларда урнашкан урыннарның) һәм корылмаларның милекчеләренәң янәшәдәге территорияләрне төзекләндерүдә катнашу тәртібен билгеләүгә;
  - 4) торак пункт территориясен төзекләндерүне оештыру буенча (шул исәптән урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр урнаштыру, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм тоту);
  4. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проекткалау һәм урнаштыру шәһәр төзелеш һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, жирлеккән генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртіптә расланган проект документациясе нигезендә башкарыла.
  5. Әлеге кагыйдәләр торак пункт территориясендә күңүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыюны, чыгаруны, транспортлауны, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру буенча мөнәсәбәтләрне көйләми.

Төп төшенчәләр

6. Бу кагыйдәләрне тормышка ашыру максатыннан түбәндәге төшенчәләр кулланыла:
- жирле әһәмиятгә автомобиль юлы транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән транспорт инфраструктурасы объекты һәм үз эченә автомобиль юлының бүтәп бирелгән полосасы чикләрендәге жир участкаларын һәм аларда яки алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотнотсы, юл янмасы һәм мона охшаш элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын, саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын ала, житештерү объектлары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары; фасадның архитектура үзенчәлекләре бинаның аерым характеристикалары, фасадның конструктив һәм эстетик сыйфатларын, шәһәр төзелешне тирәлеген (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, чагыштырмалылык һәм пропорциональлек, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык кинлекләр балансын) чагылдыра;
- фонсыз конструкцияләр тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда конструкция аерым хәрәфләрден, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;
- территорияне төзекләндерү территорияне тоту буенча, шулай ук гражданның яшәу шартларының уңайлылыгын тәэмин итүгә һәм арттыруга, территориянен санитар һәм эстетик торышын саклауга һәм яхшыртуга юнәлдерелгән территорияләрне төзекләндерү элементларын проекткалау һәм урнаштыру буенча чаралар комплексы;
- вертикаль яшелләндерү биналарның һәм корылмаларның фасад өслеген, шул исәптән балконнарны, лоджияләрне, галереяларны, терәк стеналарны һ. б. кулланы, аларда стационар һәм мобил яшеллекләр урнаштыру өчен;
- витрина ныялалы тишек (тәрәзә, витраж) фасадның бер өлешен биләүче тоташ ныяла рәвешендә;
- төзелгән төзелешнең тышкы архитектура кыяфәте биналар һәм торак пункт территорияләре фасадларының архитектура-сәнәгать һәм шәһәр төзелешне үзәнчәлекләре, алар торак пунктның тышкы образын формалаштыра;
- тышкы яктырту ысулы мәгълүматны конструкцияне яктырту ысулы, анда мәгълүмат кыры ая юнәлтелгән яктылык чыганагы белән яктыртыла, ул ераклыкта урнаштырылган;
- квартал эчендәге (жирле) юл магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына транспорт һәм жәяүләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;
- төзекләндерүне торгызу-юлның, хужалык юлының, тротуарның бөтен кинлегенә асфальт янманы сыйфатлы торгызу, бордюр ташын кире урнаштыру, туфракның уңдырышы катламын торгызу, газон үләннәре чөчү һәм бозылган яшеллекләр утырту белән борон астындагы газоннарны ремонтлау, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүен башка элементларын торгызу;
- газон махсус сайлап алынган үләннәр ордыклары чөчү белән барлыкка китерелгән үлән янмасы, ул утыртулар, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элементны, шулай ук табигый үлән үсемлекләре өчен фон булып тора;
- торак пункт территориясе муниципаль берәмлек чикләре чикләрендәге территория;
- мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы мәгълүматны электрон носительләр һәм табюлар ярдәмендә тапшыру ысулы, ул мәгълүматны алыштыруны күздә тотат;
- йорт хужалыгы шәхси торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир участкагы;
- ихата корылмалары жир участкагында урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (погреба, Күгәрчен баз, сарай һ. б.);
- йорт билгеләре - анишлаг (урам, мәйдан, проспект исемнәре күрсәткече), номер билгесе (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатир номеры күрсәткече, инвалидлар өчен объектын халыкара символы, флаг тотучылар, истәлек такталары, полигометрия билгесе, янғын гидранты күрсәткече, жир асты геодезия билгеләре күрсәткече, магистраль камералары һәм коелар күрсәткечләре суүткәргеч чөчү, торак канализациясе күрсәткече, жир асты газүткәргече корылмалары күрсәткече;
- бина капитал төзелеш объекты, ул бердәм күләмдә төзелеш системасыннан гыйбарәт (төзелешкә бер рәхсәт нигезендә төзелгән), ул автоном рәвештә яши, реконструкцияләнгән һәм файдаланыла ала;
- яшеллекләр табигый һәм ясалма чыганаклы агач-куаклык һәм үлән үсемлекләре жыелмасы (шул исәптән Парклар, урамнар, аеруча саклана торган табигый территорияләр, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чөчөк Бакчалары, шулай ук аерым торган агачлар һәм куаклар);
- жир участкагы Жир өслегенәң аны индивидуаль билгеләнгән әйбер буларак билгеләргә мөмкинлек бирүче характеристикалары булган өлеше;
- жир эшләрә туфракны казу, салу, торак пункт территориясен камилләштерелгән яки туфрак белән каплауны бозу яки юлларны һәм тротуарларны камилләштерелгән каплауны төзү (ясау) белән бәйлә эшләр;
- инженерлык коммуникацияләре инженер-техник тәэмин итү чөчүләрә: суүткәргеч, канализация, жылыту, торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент һәм башка инженерлык корылмалары, алар торак Территориясендә бар яки салына;

төзөклөндөрү элементты) һәм анын эш режимы, шулай ук маълуматны үз өчен алган, ул закон нигезендә урнаштырылырга тиеш яки эшлекле айланыш йоласы буенча урнаштырыла һәм реклама белән бәйлә максатларны күздә тотмый. "Тышкы маълуматны урнаштыру чарасы" һәм "тышкы маълумат чарасы" төшенчәләре бөтөрлө; суперграфика фасадларны архитектура-сәнгатьчә бизәүнен бер алымы (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика), анын визуаль кабул итүен көчәйтә;

тактиль тышлык өслеге катламынын фактурасы сизелерлек үзгәргән тышлык;
асрым торак аһамиятендәге территориялар-торак пункт территориясенен аерым статуска һәм (яки) югары мәдәни-рекреацион һәм социаль кыйммәткә ия булган өлешләре, аларга карап торак пункт төзелешенен тышкы архитектура кыйфәтен саклау максатынан, әлеге Кагыйдәләр белән урнаштыруга рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән тышкы маълуматны урнаштыру чараларының төрләре һәм төрләре, шул исәптән мондый конструкцияләргә таләпләр билгеләнә;
территорияләрине жыештыру-житештерү һәм кулланы калдыкларын, башка чүп-чарны, карны, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тәэмин итүгә һәм айланә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чараларны жыю, махсус билгеләнгән урыннарға чыгару белән бәйлә эшчәнлек төре;
урамнар һәм гомуми поселок юллары гомуми файдаланудагы территорияләр, аларның поселок мохитне эстетикасына югары таләпләр куела;

вакаләтле орган башкарма комитет, үз компетенциясе чикләрендә торак пункт территориясен төзөклөндөрүне оештыруны, координацияләүне һәм контрольдә тотуны гамәлгә ашыра;
фасад бинаның тышкы ягы (төн, Ян, ишегалды);
фон конструкцияләре-тышкы маълумат чарасын ясау ысулы, анда хәрәфләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнаштырыла;

фриз фасадның яки козырьканын горизонталь полоса рәвешендәге декоратив рам элементгы;
фронтон бина фасадның түбә дәрәжәсенән югарырак торган соңгы өлеше, соңгы кат тәрәзәләренә өскә билгеләнгән яки фасадның өскә билгеләнгән кәдәр үлчәнә;

территорияне төзөклөндөрү элементлары декоратив, техник, планлаштыру, конструктив жайланмалар, үсемлек компонентлары, төрлө тор жипазлар һәм бизәүләр, кече архитектура формалары, капитал булмаган стационар булмаган объектлар, төзөклөндөрүнең состав өлешләре буларак кулланыла торган тышкы реклама һәм маълумат чаралары.

II. Төзәтүгә, эчтәлекке оештыруга гомуми таләпләр

Һәм территорияләрине жыештыру

7.Торак пунктның бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (шул исәптән торак йортлар) һәм корылмалар (алга таба биналар, корылмалар) төзөклөндерелгә, тотылырга һәм жыештырылырга тиеш.

8.Гомуми файдаланудагы территорияләрине, шул исәптән урамнар, юллар, жирле аһамияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, пляжлар, башка объектлар биләгән жир кишәрлекләрен тотуны һәм жыештыруны вакаләтле органнар үз вакаләтләре чикләрендә оештыра.

9.Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формаларына карамастан, милек хокукында, башка эйберләр яки мәжбүри хокукларда (алга таба - жир кишәрлекләренә хокук ияләре) үзләренә караган жир кишәрлеген, шулай ук биналарны, корылмаларны гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә, мәстәкыйль рәвештә яки махсус оешмаларны жәлеп итү юлы белән тотуны һәм жыештыруны гамәлгә ашырырга тиеш үз ачкарларын сәчет.

Әгәр бина, корылма милек хокукында яки башка эйберләр яки мәжбүри хокук белән берничә кешегә карый икән, жыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешенә яки күчмәсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Әгәр жир участогы территориясендә төрлө кешеләргә караган берничә бина, корылма булса, территорияне тоту һәм жыештыру чикләре якларның килешүе белән билгеләнә әлә.

Килешү булмаганда, жыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки биналарның, корылмаларның башка хужалары (кулланучылары) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Физик яки юридик зат милекендәге жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, хужалыктагы жир участогының чынлыкта барлыкка килгән чиге буенча территория жыештырылырга тиеш.

Әгәр бина, корылма милек хокукында яки башка эйберләр яки мәжбүри хокук белән берничә кешегә карый икән, фасадның эчтәлеге якларның килешүе белән билгеләнә әлә.

Килешү булмаса, фасадны тоту милек хокукындагы өлешкә яки күчмәсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә башкарыла.

10.Жирле аһамияттәге автомобиль юлларын тоту һәм жыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләренә үткөрү конкурсында жингән махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан башкарыла.

10.1.Торак пункт территориясендә уза торган тиер юллар, чигләшү полосасы чикләрендә, юллар аша чыгу һәм жәяүлеләр үтү урыннары әлеге корылмаларны эксплуатацияләүче оешмалар көче белән тотыла.

10.2.Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен карап тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итү ысулдарынын берсенә туры китереп башкарыла: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланычылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекке карап тоту һәм ремонтлау буенча эшләр башкаручы затлар - турыдан - туры күпфатирлы йорт белән идарә иткәндә йорт хужалары тарафыннан әлеге йортта (алга таба идарәче оешмалар).

11.Шәхси торак йортларның территорияләрен тоту һәм жыештыру мондый йортларның хужалары (эшкә алучылар) тарафыннан башкарыла.

12.Яшелләндерү һәм төзөклөндерү элементларын саклау һәм карау:

1) бирелгән жир участогы чикләрендә жир участогы милекчеләре яки башка хокук ияләре;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә муниципаль заказ урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге эшләренә башкаруга конкурсе жингән вакаләтле орган яки махсуслаштырылган оешма;

3) чикләнгән файдаланудагы (предприятие, оешма, учреждение) һәм махсус билгеләнәштәге (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә әлеге объектларның хужалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә күп фатирлы йортларда торак биналар хужалары яки идарәче оешмалар;

5) жир өсте коммуникацияләрен саклау зоналарында, шул исәптән электр чөлтөрләрендә, яктырту чөлтөрләрендә, радиолинияләрдә күрсәтелгән коммуникацияләрен хужалары;

6) жир асты коммуникацияләрен саклау зоналарында (әгәр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) күрсәтелгән коммуникацияләрен хужалары.

13.Урамнардан һәм юллардан жир асты һәм жир өстендәге суларны чиккә алып китү өчен билгеләнгән юветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын жыештыру һәм чистарту, янгыр канализациясе коллекторларын һәм янгыр кабул итү коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүне гамәлгә ашыручы оешмалар тарафыннан башкарыла.

14.Жәмәгәт бәдрәфләрен урнаштыру һәм тоту тәртибә гамәлдәге законнарда, санитар кагыйдәләргә һәм нормаларга ярашлы билгеләнә. Туалетларның санитар һәм техник торышы өчен аларның хужалары, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәткән махсус оешмалар жаваплы.

15.Төзөклөндерү буенча эшләрен вакытлычалыгы объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, заказчы тарафыннан билгеләнә.

16.Жирлек территориясен тоту һәм жыештыру чикләре физик һәм юридик затлар тарафыннан бирелгән жир участкагы чикләренә туры китереп билгеләнә (жир участкагы билгеләнгән тәртиптә расмиләштерелмәгән очракта, чынлыкта булган жир участкагы чиге буенча).

17.Вакаләтле орган билгеләнгән вакаләтләр чикләрендә торак пункт территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләренә тоту һәм жыештыру бусича эшләреннән үтәлешен контрольда тоту.

III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен, фасадларны һәм коймаларны, юлларны, шәхси торак йортларны, янгыр канализациясә чөлтәрләрен, күзәтү һәм янгыр коеларын, су агызу корылмаларын, техник элементлар чараларын, тышкы яктырту объектларын, кече архитектура формаларын, стационар булмаган объектларны, төзелеш эшләре башкару урышарын, жирләу урышарын тоту бусича таләпләр, автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышлары. Торак пункт территориясен бәйрәмчә бизәү

Биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләре урнашкан урышарны тоту бусича гомуми таләпләр,

18.Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир участкаларын аларнын милекчеләре яки башка хокук ияләре үзләре яки махсус оешмаларны үз ачкалары хисабына жәлеп итү юлы белән тоталар.

19.Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участкаларын тоту үз эченә алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участкаларын төзекләндерүне ала:

1) биналар, корылмалар фасадларынын эчтәлегә;

2)жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиена чистарту;

3) гражданныр, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәлигә нәтижәсендә барлыкка килгән житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм чыгару;

4) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын тоту һәм карау.

20.Биналарнын, корылмаларнын фасадлары төзелеш өлешенә, декоратив бизәлешкә һәм инженер элементларына зыян китермәскә тиеш һәм тиешле эстетик хәлдә тотылырга тиеш. Бина фасадынын төсә фасаднын гомуми мәйданынын 1% тан артмаска тиеш.

Биналар, корылмалар фасадларынын эчтәлегә

21.Биналар, корылмалар фасадларынын эчтәлегә үз эченә ала:

21.1.конструктив элементларны һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырькаларын, балкон һәм лоджияләрен, кәрнизләрен, канатларны һәм аерым баскычларны, тошу һәм баскычларны, витриналарны, декоратив детальләрен һәм башка конструктив элементларны вакытында ремонтлау һәм торгызу һәм аларны бузу;

21.2.су агымы, су агымы торбалары һәм агызылуларнын булу-булмавын һәм төзек хәлдә тотылуын тәэмин итү;

21.3.тегүләрен, ярыкларны һәм тишекларне герметизацияләу, ябу һәм чигү;

21.4.керү төркемнәрен, өтмостокларны, цоколь тәрәзәләре һәм подвалларга керү урышарын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

21.5.фасадларнын өслеген, шул исәптән фасад элементларын, аларнын торышына һәм эксплуатация шартларына бәйле рәвештә вакытында чистарту һәм юып чыгару;

21.6.тәрәзәләрен һәм витриналарны, билгеләрен һәм күрсәткеләрен вакытында юыгыз;

21.7.язулардан, рәсемнәрдән, белдерүләрдән, плакатлардан һәм башка мәгълүмәти-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистарту.

22.Биналарнын, корылмаларнын, төзәргә кушылган торак булмаган биналарнын хужалары, башка хокук ияләре һәм тиешле бурычлар йөкләнгән башка затлар:

22.1.кирәк булганда, эмма елына бер тапкырдан да сирәгрәк фасадларны чистартырга һәм юарга.

22.2.кирәк булганда, эмма елына ике тапкырдан да сирәгрәк түгел, аз көне (жылыту системалары сүнгәннен соң) һәм көз көне (жылыту сезоны башланганчы), кагыйдә буларак, химик чаралар белән тәрәзәләрен, балкон һәм лоджия ишекләренен, подъездлардагы керү ишекләренен эчке һәм тышкы өслеген чистартырга һәм юарга;

22.3. агымдагы ремонтны, шул исәптән фасадны бузуны, фасаднын чын хәлен исәпкә алып, 5-6 ел эчендә үткәрәргә;

22.4.фасаднын аерым элементларын (цокольлар, канатлар, баскычлар, приемкалар, керү ишекләре, капкалар, цоколь тәрәзәләре, балконнар һәм лоджияләр, су агымы торбалары, тәрәзә төбендәгә агымнар, сызыклы ачышлар һәм башка конструктив элементлар)ремонтлау;

22.5.фасадларнын чыгып торган конструкцияләре жимерелү куркынычы янаган очракта саклау-кисәтү чараларын (капкалар, чөлтәрләр урнаштыру, элементнын жимерелә торган өлешен демонтажлау һ. б.) башкарырга;

22.6.әгәр мондый элмә такта файдаланылмаса (арендатор (субарендатор) һәм башка очраклар чыкса) тышкы мәгълүмәти урнаштыру чарасын (вывеска) сүтәргә.

23.Фасадларны эксплуатацияләгәндә рөхсәт ителми:

24.1.биналар һәм корылмалар фасадларынын стеналары өслеген зарарлануы (пычрануы): агын чыгу, бузунын кабыгы, ярыклар, катламанланган штукатурка, тышлык, кирпеч кирпечнен зарарлануы, тимер-бетон конструкцияләрен саклагыч катламынын катламы һ. б.;

23.2.панельләр арасындагы тоташуларны герметизацияләүне бозу;

23.3.штукатурка, тышлык, фасадларнын, биналарнын яки корылмаларнын цоколь өлешендәгә бузу катламы, шул исәптән тәрәзә, Керү приемкалары конструкциясә төзексезлегә;

23.4.биналар һәм корылмалар фасадларынын чыгып торган элементларына зыян китерү (пычрану): балконнар, лоджияләр, эркерлар, тамбурлар, кәрнизләр, козырькалар һ. б.;

23.5.балконнарнын, лоджияләренен, парапетларнын һәм башкаларнын коймаларын жимерү (булмау, пычрану).;

23.6. бинанын фасадында һәм (яки) түбәсендә урнаштыру һәм эксплуатацияләу, тышкы мәгълүмәти урнаштыру чараларын тозу, вакаләтле орган белән киештерелгән паспортсыз, учреждение такталарыннан, режимлы такталардан тыш;

23.7. афишаларны, белдерүләрен, плакатларны һәм башка мәгълүмәти-басма продукцияне фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемынын эчке ягында), пъялалы ишекләрдә (шул исәптән ишекнен пъялалы өслегенен эчке ягында) биналарны, корылмаларны һәм корылмаларны алга таба куллану максатыннан элгән һәм ябыштырган;

23.8.биналарнын, корылмаларнын фасадларына граффити салу, бу биналарнын, корылмаларнын, күп фатирлы йортнын милекчеләренен ризалыгын алмыйча.

24. Кертү:

24.1.подъездларга керү урышында мәгълүмәт стендиары урнаштыру;

24.2.проект карарына ярашлы рәвештә биналар түбәсендә эфир телвиденисенен коллектив кабул итү системаларынын антенналарын һәм кабельләрен урнаштыру.

Йорт билгеләре

25.Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән жиһазландырылырга тиеш.

26.Аннлааглар һәм номер билгеләре чисталыкта һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аннлаагларнын һәм номер билгеләренен чисталыгы һәм төзеклегә өчен биналарны тоту өчен жаваплы кешеләр жаваплы.

Керү төркемнәре (үзеллар)

27.Биналарнын, корылмаларнын керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, түбәтәй (козырька), өслеген тоташтыру элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидларны һәм халыкнын аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен күчүрө өчен жайланмалар һәм жайланмалар (пандулар, периллар һ. б.) белән жиһазландырырга кирәк.

Пандус горизонталь канауларсыз, өслеге кытыршы текстуралы, беринди материалдан ясалырга тиеш. Пандусларның сакалагыч конструкцияләре булмаганда, 75 мм биюеклектәге сакалагыч бортик һәм култыклар каралган. Бордюр пандусының авышлыгы 1:12 дип кабул ителә.

Пандусны борганда яки аның озынлыгы 9 м дан артык булганда һәр 9 м дан да сирәгрәк 1,5 x 1,5 м зурлыктагы горизонталь майданчыкларны күздә тотарга киңеш ителә. горизонталь майданчыкларда төшү тәмамланган дренаж жайланмаларын проектларга кирәк. Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь өлешләрен тира-юныдагы өлештән текстура һәм төс белән аерулы торырга кирәк.

Баскычның яки пандусның ике ягында да стенадан 40 мм ераклыкта урнашкан түгәрәк яки турыпочмаклы кисәктәге 800920 мм биюеклектә култыклар каралган. баскычларның киндиге 2,5 м һәм аннан да күбрәк булганда аергыч култыклар каралган. Култыкларның озынлыгы пандус озынлыгынан яки баскычның һәр ягынан 0,3 м-дан да ким булмаска тиеш. култыкларның конструкцияләре кулның металл белән кагылуын булдырмаска тиеш.

28. Керү төркемнәрен проектлауда, янартула, бина, корылма фасадларын үзгәртүдә рөхсәт ителми:

28.1. подвалга һәм цоколь катына керү урыннары, идән дәрәжәсе жир дәрәжәсеннән 1,2 м югарырак урнашкан биналар, гомуми файдалану территориясендә чыга торган фасадларда;

28.2. жәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы төрәк элементлар (колонналар, төрәкләр һ. б.) төзелеше;

28.3. бинаның бөтен фасадның комплекслы чишелешен исәпкә алып, проект документациясен эшләмичә ике һәм аннан да күбрәк керү урыннары (булганнарын исәпкә алып) төзелеше;

28.4. тротуарлар зонасында тротуарның минималь норматив киндиге булган урам-юл чөгәрен жинел конструкцияләрдән (адымнар, пандуслар, веранда, яшелләндерү) керү төркем элементларын янәшәдәге тротуарга 0,5 м артык урнаштыру;

28.5. күпфатирлы йортка керү төркем күпфатирлы йортның милекчеләрен ризалыгын алмыйча урнаштыру;

28.6. торак милекчеләрен ризалыгын алмыйча керү төркем урнаштыру өчен балкон куллану;

28.7. күп фатирлы йортларда урнашкан торак булмаган биналарның керү төркемнәрен вәкаләтле орган белән киешмичә үз белдәге белән урнаштыру.

Түбәләр

29. Биналарның, корылмаларның түбәсе, су агызу системасы элементлары, тотен чыгару һәм вентиляция системалары башлыклары төзек халда тотылырга һәм теләсә нинди һава шартларында йортларда яшәүчеләр һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

30. Кышкы вакытта биналарның хужалары һәм башка хокук ияләре, шулай ук идәрәче оешмалар тарафыннан күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә түбәләрен кардан, боздан һәм сосулеләрдән вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Түбәләрен жәяүлеләр зоналарына караган якарлар кардан чистарту участокларын саклау һәм барлык кирәкле саклык чараларын күрү белән һәм тәүлеккән якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Түбәнен башка битләреннән, шулай ук ясы түбәләрдән карны эчкә ишегалды территорияләренә ташларга кирәк. Түбәнен жәяүлеләр юлы, жәмәгать транспортын көтү тукталышы, кар һәм бозның йөрү өлеше шунда ук жыештырылырга тиеш.

31. Кар һәм боз ташлаганда, сусаклагычлар казыганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкаганда агачлар һәм куакларның, электр белән тәэмин итүнен, яктыртуның һәм элементнен һава линияләренен, юл билгеләренен, юл светофорларының, юл коймаларының һәм юнәлеш бирүче жайланмаларының, жәмәгать транспортын көтү павильоннарының, декоратив бизелешен һәм биналарның инженер элементларының саклануын тәэмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Күрәстелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян китергән кеше хисабына торгызылырга тиеш.

32. Биналарның, корылмаларның түбәләрендә су агымы булырга тиеш, ул агып торган суның жәяүлеләр һәм жәяүлеләр зоналарына турыдан-туры эләгүенә юл куймаска тиеш. Су агымы, чокырлар, су агымы өзәлмәскә тиеш һәм жыелган су күләмен үткәргәчә исәпләнгән булырга тиеш. Жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыккан су агымы жәяүлеләр юллары чикләреннән читкә китергә тиеш.

33. Рөхсәт ителми:

33.1. биналарның, корылмаларның түбәсендә түбәләрен (көрәкләр, кыстыргычлар, ватыклар), төзелеш материалларын, ремонт калдыкларын, кулланылмый торган механизмнарын һәм башка эйберләрен жыю;

33.2. биналарның түбәләреннән боз, кар һәм чүп-чарны сууткөргөч торбалар воронкаларына ташлау.

Жир кишәрлекләрен карап тоту

34. Жир участкалары территорияләрен тоту үз эченә ала:

34.1. көн сәен чүп-чардан, яфрактардан, кардан һәм боздан (боздан) чистарту;

34.2. юлларның, күперләренен, урамнарның, тротуарларның, юлларның, жәяүлеләр территорияләренен йөрү өлешен бозга каршы материаллар белән эшкәртү;

34.3. карны жыю һәм сорту;

34.4. кар һәм бозны (кар-боз формацияләрен) чыгару;

34.5. контейнер майданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерларны, чүп савытларын, эскәмияләрен, кечкенә архитектура формаларын һәм башкаларын урнаштыру һәм чисталыкта һәм техник яктан төзек халда тоту;

34.6. чүп кабул итү камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;

34.7. янгыр һәм эрегән суларны агызу;

34.8. каты көнкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм чыгару;

34.9. тузанны кимсүтү һәм һаваны дымландыру өчен территорияне сугару;

34.10. яшеллекләрен саклау һәм аларны карау;

34.11. коммуналь объектлар, инженерлык коммуникацияләре (корылмалар), юллар, тимер юллар, күперләр, жәяүлеләр үтү урыннары төзәлгәннән, реконструкцияләнгәннән һәм ремонтланганнан соң төзәлгәннәрен бозылган элементларын торгызу, реставрация, археология һәм башка жир эшләр үткөрү;

34.12. күзәтү һәм янгыр кабул итү коеларын (янгыр канализациясе), жир асты коммуникацияләре коеларын (корылмаларын) гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләренә туры китереп тоту;

34.13. жир кишәрлекләренен коймаларын саклау, шул исәптән жимерелгән (жимерелгән, сүтелгән) биналарның, корылмаларның коймаларын урнаштыру һәм тоту, алар чит кешеләрен территориягә үтпә керү мөмкинлеген һәм (яки) санкцияләнгән урыннарда калдыкларны урнаштыруны булдырмау, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.

Юлларны саклау

35. Юлларны тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә төр эшләрне башкаруга конкурс жингән махсуслаштырылган оешмалар башкара.

36. Юл территорияләрен тоту үз эченә ала:

1) юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге юлларны ремонтлау;

2) тротуарлардан (йөтүче зоналарыннан, юллардан) һәм юлның йөрү өлешеннән, ясалма юл корылмаларынан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз (бозлык) жыю;

3) юл япмаларын юу һәм сугару;

4) газоннар һәм яшеллекләр турында кайгырту;

5) тышкы яктырту төрәкләрен һәм жәмәгать һәм тимер юл транспортының контакт чөгәрен ремонтлау;

6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

- 7) ясалма юл корылмалары составына керүче Күзәтү һәм ягыр кабул итү коеларын, тау канауларын һәм ачык тәлинкәләргә төзү, ремонтлау һәм чистарту;
- 8) коймаларны, коймаларны, турникларны, кечкенә архитектура формаларын төзү, ремонтлау һәм ел саен буяу.
37. Юл япмаларын саклау максатларында рөхсәт ителми:
- 37.1. Йөкне арба белән китерү;
- 37.2. Урамнарда йөкләү-бушату эшләре вакытында рельсларны, бурналарны, тимер балкаларны, торбаларны, кирпечне, башка авыр әйберләрне ташлау һәм аларны жыю;
- 37.3. юл һәм тротуарларда төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын ташлау һәм (яки) жыю.
38. Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:
- 38.1. металл юнәлеш бирүче жәяүлеләр коймаларын һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу ел саен кышкы сезон тәмамлангандан соң, төзекләндерү айлыгы уздырылган чорда башкарыла. Буяу алдынан коймалар ремонтланарга, пычрактап чистартыларга, юыларга һәм туфракка салынырга тиеш;
- 38.2. барлык юл билгеләре заказчы билгеләгән чират срокларында һәм тәртибендә юл билгеләрен ясау өчен расланган паспортларга (схемаларга) ярашлы рәвештә башкарыларга тиеш;
- 38.3. юлларны билгеләү таләп ителгән төс һәм яктылык - техник характеристикаларны, тоташтыру коэффициентын, эксплуатация чорында мөйдан буюнча саклауны тәэмин итәргә тиеш;
- 38.4. юл билгеләрен ныгыту конструкцияләре һәм системалары күрү шартларын һәм монтажлау мөмкинлегенә байле рәвештә сайлана;
- 38.5. юл билгеләре төзек хәлдә тотыларга, вакытында чистартыларга һәм юыларга тиеш.
- Вакытлыча урнаштырылган юл билгеләре аларны урнаштыру кирәклеген китереп чыгарган сәбәпләргә бетергәннән соң бер тәүлек эчендә алына;
- 38.6. визуаль-коммуникацион Система элементлары: Транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткеләре, торақ пунктның планлаштыру-структура элементлары күрсәткеләре аларга хәрәкәт юнәлешен күрсәтү өчен юлларда һәм транспорт развязкаларында урнаштырыла;
- Шәхси торақ йортларны тоту һәм территорияләргә төзекләндерү**
39. Шәхси торақ йортларның милекчеләре (яки) ялаучылары (алта таба торақ йортларның хужалары), әгәр закон яки киешүдә башкасы каралмаган булса, :
- 39.1. торақ йортлар фасадларының, коймаларның (коймаларның), шулай ук йорт хужалыгы чикләрендәгә башка корылмаларның тиешле торышын тәэмин итү, аларны вакытында ремонтлау һәм буяу;
- 39.2. торақ йортта номер билгесе булу һәм аны төзек хәлдә тоту;
- 39.3. йорт хужалыгы территориясен тәртиптә тоту;
- 39.4. йорт хужалыгы чикләрендә яшеллекләргә тәртиптә тоту, куякларны һәм агачларны санитар кисү, газүткәргечләргән, кабель һәм һава электр тапшыру линияләрен һәм башка инженерлык челтәрләрен саклау зонасында агачлар утыртуга юл куймау;
- 39.5. су агымы өчен канауларны һәм торбаларны чистарту, язгы чорда эрегән суларны үткәргүне тәэмин итү;
- 39.6. үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир участкагы чикләрендә санитар нормаларга ярашлы рәвештә жипһазландырырга: жирле канализация, юыну чокыры, бәдрәф, аларны даими чистартырылган контейнерларга жыюны башкарырга;
- 39.7. каты һәм зур габаритлы калдыкларны махсус мөйланчыларда урнаштырылган контейнерларга жыюны башкарырга;
- 39.8. билгеләнгән тәртип буюнча каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны вакытында жыюны һәм чыгаруны тәэмин итәргә.
40. Шәхси торақ төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:
- 40.1. йорт чигендә койма куегыз;
- 40.2. йорт хужалыклары территорияләрдә һәм аларга якын территорияләрдә яфрактарны, теләсә нинди калдыкларны һәм чүп-чарны яндырырга;
- 40.3. күмер, савыт, утын, эре габаритлы калдыклар, төзелеш материаллары, йорт хужалыгы территориясендә артында жьярга;
- 40.4. транспорт чараларын йорт территориясен артында ююгыз;
- 40.5. ишегалды корылмалары төзү, йорт хужалыгы территориясен артында чокырлар төзү;
- 40.6. бу территориянең урам юлларында махсус транспорт һәм урын-жыю техникасына керүне кыенлаштыра торган яки ана керүне тыя торган киртәләр урнаштырырга;
- 40.7. территорияне төзекләндерү элементларын жимерергә һәм бозарга, сулыкларны тыгарга;
- 40.8. комплектацияләнгән (төзек булмаган) транспорт чарасын йорт хужалыгы территориясендә сакларга;
- 40.9. янәшәдәгә территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә;
- 40.10. чүплек жайланмаларын урнаштырырга, сыек пычракларны агызырга, жипһештерү һәм куллану калдыкларын юл өлешләргә чыгарырга.
- 40 (1). Жир участкагы хужасы хужалык корылмалары төзегән очракта, янәшәдәгә территориядә төзелеш материалларын вакытлыча (6 айга кадәр) жьярга рөхсәт ителә. Шулай ук вакытта автотранспорт йөрүе тәэмин ителергә тиеш.
- Янгыр канализациянең челтәрләрен, күзәтү һәм ягыр коеларын, су агызу корылмаларын тоту**
41. Күзәтү һәм ягыр кабул итү коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люклар (рашәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспортның һәм жәяүлеләргән куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итүче төзек хәлдә тотыларга тиеш.
42. Кабул итү, түтик, күзәтү һәм башка коеларны һәм камераларны саклау, чистарту һәм техник яктан төзек хәлдә тоту аларның хужалары тарафыннан гамәлдәгә дәүләт стандартлары таләпләренә ярашлы рәвештә тәэмин ителә.
43. Жирлектә янгыр канализациясенен магистраль һәм квартал эчендәгә челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү жирлек бюджетында бу максатларга каралган акчалар чикләрендә махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән киешүләр нигезендә башкарыла.
- Янгыр канализациясенен ведомство челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмаларның акчалары хисабына башкарыла.
- Хужасыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны тотуны гамәлгә ашыручы махсус оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсыз хәлдә тотыларга тиеш.
44. Янгыр канализациянең коллекторларын саклау максатыннан коллектор күчерешеннән һәр якка 2 м саклау зонасы урнаштырыла.
45. Янгыр канализациянең коллекторларының саклау зонасы чикләрендә тиешле документларны расмиләштермичә һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән язмача киешмичә, гамәлдәгә законнарда билгеләнгән очрактарда рөхсәт ителми:
- 45.1. жир эшләрен башкару;
- 45.2. янгыр канализациянең челтәрләренә зыян китерү, су кабул итү люкларын вату яки жимерү;
- 45.3. төзелешне гамәлгә ашыру, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмаларын урнаштыру;
- 45.4. сәнәгать, көнкүреш калдыкларын, чүп-чарны һәм башка материалларны ташларга.
46. Урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, суүткәргеч, канализация, янгыр жайланмалары, системалар, челтәрләр һәм корылмалар төзек булмау сәбәпле су агын китүдән бозлар барлыкка килү, шулай ук газоннарга, тротуарларга, урамнарда һәм ишегалды территорияләргә су ташлау, суырту яки агызу рөхсәт ителми.
47. Торақ территориясендә суны йота торган коелар һәм парга әйләндерү мөйданчылары урнаштыру рөхсәт ителми.
48. Янгыр кабул итүче коелар рәшәткәләре даими рәвештә чистартылган хәлдә булырга тиеш. Аларның үткәргү салатен чикләүче рәшәткәләргә һәм коеларны тыгып, тутырырга ярамый. Янгыр канализациясенен күзәтү һәм ягыр кабул итү коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ике тапкырдан да сирәгрәк башкарылмый. Күзәтү һәм ягыр кабул итү коеларын чистарткандан соң, алынган пычрануның барлык төрләре шунда ук чыгарыларга тиеш.
49. Күзәтү коелары люкларын тоташтыру бер дәрәжәдә башкарыларга тиеш, юллар, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары.

яшел зоналар белән капланган.

Күзәтү коелары люкларының юл өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән 2 см - дан артык булмаган, янғыр кабул итү коелары белән 3 см-дан артык булмаган тоташу дәрәжәсе тайпылырга мөмкин.

50.Капчалары яки рәшәткәләре жиимерелгән яки юк булган коммуникация коелары, ачыклаганнан соң ук, чөлтәрен эксплуатацияләүче оешма тарафыннан көртәләнергә, тиешле киләтү билгеләре белән билгеләнгән срокларда алыштырылырга тиеш.

51.Инженерлык чөлтәләрендә планлы эшләр вакытында канализация агынтгыларын канализация чөлтәренен иң яқын коеларына, сууткәргеч суына һәм жылылык чөлтәләреннән суны янғыр канализациясенә (ул булганда) агызу башкарыла. Юлга су ташлау тиеш. Агып чыгу нәтижеләрен бетерү зыян күргән инженерлык чөлтәләре хужалары көче һәм акчалары хисабына башкарыла.

52.Янғыр канализациясе чөлтәләренен төзек техник торышы өчен җаваплылык (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрен вакытында ябу) эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

Техник элемент чараларының тоту

53.Биналарны инженер-техник тәэмин итү өчен билгеләнгән элемент, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый чөлтәләрен кабель линияләрен урнаштыру Жир асты ысулы белән башкарыла (траншеяләрдә, каналларда, тоннельләрдә).

54.Тышкы коммуникацияләрен биналарга башка ысул белән (һава, жир өстендәгә) үткәру аларны эксплуатацияләүче оешмаларның тиешле техник шартларын алу шарты белән жир астында урнаштыру мөмкин булмаган очракта гына рөхсәт ителә.

55.Асымалы элемент линияләрен һәм һава-кабель үтүләрен ныгыту сыйфатында кулланырга ярамай:

55.1.автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: юл коймалары, светофорлар, юл билгеләре урнаштыру өчен билгеләнгән элементлар һәм конструкцияләр;

55.2.фасад элементлары, түбөләр, биналар һәм корылмалар стеналары (төтен чыгару, вентиляция, телевидение һәм радионың коллектив кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козырькалар, ишекләр, тәрәзәләр);

56.Рөхсәт ителми:

56.1. элемент кабельләрен бер бинадан икенчесенә һава ысулы белән жәю вакытында юлларны кисеп чыгу;

56.2. кабель запасларын тарату шкафыннан чыгта урнаштырыгыз;

57.Милекчеләр (хужалар) техник элемент чараларын (кабельлар, кабельләрен ныгыту элементлары, бүлү һәм муфта шкафлары һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмендә тоташтырыла торган техник жайланмаларны тиешле хәлдә (изоляция тышчасы өзәлүгә һәм/яки булмауга, буяу булмауга, коррозиягә һәм/яки механик зыянга юл куймау, чыбыкларны байләү һәм/яки аларны терәкләргә төрү яктырту һәм электр ташыру линияләре).

Тышкы яктырту объектларының (чараларының) эчтәлгә

58.Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, энергия чыганакалары (шул исәптән жыюлар, туқлану пунктлары, идарә итү тартмалары) керә.

59.Урамнар, юллар, жәяүлеләр тротуарлары, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмаларның территорияләре, шулай ук иҗтимагыый һәм торак биналарының анилаглары һәм номер билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткеләре, торак мағылүмат элементлары һәм витриналар тәүлеккән караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

60.Биналар һәм корылмалар хужалары, милек формаларына карамастан, проектлар буенча биналарны һәм корылмаларны архитектура-сәнгәт яктырту булуын һәм эшләвен тәэмин итәргә тиеш.

61.Топ майданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләми торган яктырткычлар саны 3 проценттан артмаска тиеш, башка торак территорияләрдә (район билгеләнешендәгә урамнар, ишегалды территорияләре) 5 процент, Жир асты жәяүлеләр үтү урынында 10 процент көндәгә, шулай ук кичке һәм төнгә режимда (10 яктырткычка бер яктырткыч кертелмәгән рөхсәт ителә).

62.Терөгөмөшләр газ разрядлы лампалар махсус бу максатлар өчен бүлөп бирелгән биналарда сакланырга һәм утилләштерү өчен махсус предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Күрсәтелгән лампаларны торак чүшәкләренә, чүп эшкәртү заводларына чыгарырга ярамай.

63.Металл терәкләр, кронштейннар һәм тышкы яктырту жайланмаларының башка элементлары чисталыкта булырга, крен, коррозия очагы булмаска һәм кирәк булганда милекчеләр (хужалар, кулланучылар) тарафыннан буялырга тиеш, әмма оч елга бер танкырдан да сирәгрәк түгел, һәм төзек хәлдә тотылырга тиеш.

64.Бердәм тышкы яктырту системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуларын тотуны һәм ремонтлауны муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча әлегә төр эшләрен башкаруга конкуре жингән вәкәләтле орган яки махсуслаштырылган оешма башкара.

Торак йортларның кереш бүлү жайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктыртуын саклау һәм ремонтлауны идарәче оешмалар башкара.

65.Тышкы яктырту таянычлары, жәмәгәт (тимер юл) транспортның контакт чөлтәре таянычлары, саклагыч, аергыч коймалар, юл корылмалары һәм юл жиһазлары элементлары буялырга, язулардан һәм теләсә нинди Мағылүмат-басма продукциядан чистартылырга, төзек хәлдә һәм чисталыкта тотылырга тиеш.

66.Тышкы яктырту терәкләрен, жәмәгәт (тимер юл) транспортның контакт чөлтәре терәкләрен алыштырганда, күрсәтелгән конструкцияләр өч тәүлек эчендә чөлтә хужалары тарафыннан сүтелергә һәм чыгарылырга тиеш.

Тышкы яктыртуның жиимерелгән терәкләрен чыгару юллардагы терәк хужасы тарафыннан шундук, калган территорияләрдә мондый иҗтимагы ачыклаганнан соң (демонтажланганнан соң) бер тәүлек давамьнда башкарыла.

67.Яктырту терәкләрендә һәм жәмәгәт (тимер юл) транспортның Контакт чөлтәрендә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларының төзек һәм куркынчсыз торышы һәм канәгәтләнәрлек тышкы кыяфәте өчен әлегә терәкләрен хужасы (хужасы) җаваплы.

68.Тышкы яктырту жайланмаларын чыбыклар өзәлгәндә, терәкләр, изоляторлар зыян күргәндә файдалануга рөхсәт ителми.

Электр чыбыкларының өзәлүе яки терәкләрен зарарлануы белән бәйлә тышкы яктырту жайланмаларының эшендә бозылуларны ачыклаганнан соң ук төзәтергә кирәк.

69.Сымнары һәм кабельләрен тышкы яктырту чөлтәләренә һәм жайланмаларына үз белдәге белән тоташтыру һәм тоташтыру рөхсәт ителми.

70.Тышкы яктырту объектлары яки тышкы яктырту чаралары белән жиһазландырылган объектлар, шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмаларның милекчеләре (хужалары) :

70.1.урамнарның, юлларның тиешле яктыртылуын, терәкләрен һәм яктырткычларның, яктырту жайланмаларының сыйфатын күзәтергә, бозылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясарга;

70.2.билгеләнгән тәртип буенча яктырту һәм сүндерүне күзәтү;

70.3.тышкы яктырту һәм бизәу урнаштыру, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәгез;

70.4.тышкы яктырткычларны вакытында алыштырыгыз.

71.Тротуарларда урнашкан мачталар һәм тышкы яктырту терәкләре һәм жәмәгәт транспортның контакт чөлтәре тирәсендәгә территорияләрен жыештыру өчен җаваплылык тротуарларны жыештыру өчен җаваплы кешеләргә йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә, автомат режимда эшләүче башка инженерлык корылмаларына (хезмәт күрсәтүче персоналсыз) яқын территорияләрен жыештыру өчен җаваплылык әлегә объектлар урнашкан территорияләр хужаларына йөкләнә.

Кече архитектура формаларының эчтәлгә

72.Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизәу элементлары, мобиль һәм вертикаль иҗеләндерү өчен жайланмалар,

- су жайланмалары, муниципаль жиназлар, торак пункт территориясенде коммунал-конкуреш һәм техник жиназлар керә.
73. Кече архитектура формаларын тоту бирелгән жир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә хокук ияләре тарафыннан башкарыла муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча әлеге төр эшләрен башкаруга конкурс жингән оешма белән килешү нигезендә вакалатие орган тарафыннан тәэмин ителә.
74. Кече архитектура формалары ияләре:
- 74.1. чисталыкта һәм төзек халда кечкенә архитектура формаларын сакларга;
- 74.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшерү, аларны иске буядан, тутыкмадан чистарту, юып, буяу, шулай ук сынган элементларны алыштыру;
- 74.3.кышкы чорда кечкенә архитектура формаларын, шулай ук аларга якынлашу юлларын кардан һәм боздан чистартырга;
- 74.4.тигез койма белән комлыкларны жайлаштыру, комлыкларда комны ылына бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә үзгәртү;
- 74.5.балалар, спорт, хужалык майданчылары һәм ял итү майданчылары жиназларының конструктив элементларының ныклығы, ышанычлылыгы һәм куркынчысызлыгы таләпләренә туры килүен күзәтергә;
- 74.6.фонтаннар эшләгән чорда су өслеген чүп-чардан көн саен чистартуны башкарырга.
75. Рөхсәт ителми:
- 75.1.кечкенә архитектура формаларын максатсыз куллану (балалар уен майданчыларында өлкәннәренчә ял итүе, спорт майданчыларында кер китерү һ. б.);
- 75.2.кече архитектура формаларында теләсе нинди Мәгълүмати-басма продукцияне элдерергә һәм ябыштырырга;
- 75.3.кечкенә архитектура формаларын һәм аларның конструктив элементларын сындыру һәм бозу;
- 75.4.фонтаннарда су коендыра.
- Стационар булмаган объектларны тоту**
- 76.Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны урнаштыру схемасы буенча муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә башкарыла.
- 77.Жир участогын арендау ерогы тәмамланган, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтелергә, ә жир участогы азат ителергә һәм башлангыч халга китерелергә тиеш.
- 78.Стационар булмаган объектларның хужалары булган юридик һәм физик затлар:
- 78.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт проект документациясендә билгеләнгән тышкы күренешне һәм төснә саклауны исәпкә алып башкарылырга тиеш.
- 78.2. янәшәдәге территориядә яшеллекләренчә, газонларның, бордюр ташының, кечкенә архитектура формаларының (алар булганда) саклануын күзәтергә, әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләргә ярашлы рәвештә күрсәтелгән территорияне тотарга;
- 78.3. стационар булмаган объектлар янында урналар урнаштыру, урналарны көн давамьнда кирәк булганда, эмма тәүлегенә бер тапкырдан да сирәгрәк түгел, калдыклардан чистарту, урналарны ылына бер тапкырдан да сирәгрәк буяу.
79. Рөхсәт ителми:
- 79.1. стационар булмаган объектларга проектларда каралмаган төснечкәр, козырькалар, навеслар һәм башка конструкцияләр тозу;
- 79.2. стационар булмаган объектлар янында сәүдә-суыткыч жиназларын күрсәткөз;
- 79.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә савыт-саба, товарлар, детальләр, конкуреш һәм житештерү характерындагы башка әйберләренә жыярга, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатлары өчен кулланарга;
- 79.4. стационар булмаган объектлар арасындагы янгынга каршы өзеклекләренә жиназлар, калдыклар белән тутырырга.
- Төзелеш эшләрен башкару урыннарын тоту**
- 80.Төзелеш майданчыларын тоту, ремонт, төзелеш һәм башка эш төрләре тәмамланганнан соң төзекләндерүне торгызу төзүчегә йөкләнә.
- Төзелеп бетмәгән, эш алып барылымый торган объектлар төзелеш чөлтәләре белән ябылырга тиеш
81. Төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләр башланганчы, шулай ук житештерү чорында:
- 81.1.төзелеш майданчыгы территориясенчә бөтен периметры буенча башкарма комитетның хокукый акты таләпләренә туры китереп типовой койма урнаштырырга;
- 81.2.төзелеш майданчыгының гомуми тотрыкчылыгын, ныклығын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынчысызлыгын тәэмин итү;
- 81.3.төзелеш майданчыгының тиешле техник торышын, аның чисталыгын күзәтергә, пычрактап, кардан, боздан, мәгълүмати-басу продукциясеннән һәм граффитидан вакытында чистартырга;
- 81.4.төзелеш майданчыгы территориясенә кергәндә төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә жавап бирүче мәгълүмат шитын урнаштырырга һәм аны тиешле халда тотарга;
- 81.5.төзелеш майданчыгы периметры буенча тышкы яктыртуны тәэмин итү;
- 81.6.төзелеш майданчыгына төзекләндерелгән керу юлларын, майданчык эчендәге юлларны һәм урамнарның (юлларның)йөрү өлешенә пычрак һәм чүп-чарны чыгаруны булдырмаучы транспорт чаралары төгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктларын жиназландырырга;
- 81.7.төзелеш майданчыгы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яки) бункерлар булуны тәэмин итәргә;
- 81.8.төзелеш майданчыгы территориясеннән билгеләнгән тәртиптә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;
- 81.9. төзелеш майданчыгы территориясеннән жылган һәм калдыклар булмаган карны билгеләнгән тәртиптә килешенгән махсус билгеләнгән урыннарда чыгаруны тәэмин итәргә;
- 81.10.эшләр башкарганда жир асты инженер коммуникацияләренчә, тышкы яктырту чөлтәләренчә, яшеллекләренчә һәм кече архитектура формаларының саклануын тәэмин итәргә.
- 82.Төзелеш материаллары, жиназлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче биналар, эшчеләренә һәм хезмәткәрләренә вакытлыча табу өчен конкуреш вагончылары, төзелеш калдыкларының транспорт партияләрен вакытлыча саклау һәм туплау өчен урыннар төзелеш оештыру проектны ярашлы рәвештә төзелеш майданчылары чикләрендә урнаштырыла.
83. Рөхсәт ителми:
- 83.1.торак зонасы янында төзелеш, ремонт, йөкләү-бушату һәм башка эшләрен оештыру һәм үткәрү, тындыкны бозу белән бергә, гражданның шәхси һәм жәмәгать иминлеген тәэмин итү белән бәйлә коткару, авария-тергезелеш һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23.00 сәгаттән 7.00 сәгаткә кадәр;
- 83.2.Башкарма комитетның тиешле рөхсәтеннән башка юлларның һәм тротуарларның йөрү өлешен киметү яки ябу;
- 83.3.чүп-чарны яндыру һәм төзелеш калдыкларын утильләштерү.
- Жирләу урыннарының эчтәлетә**
- 84.Этик, санитар һәм экологик таләпләргә туры китереп бирелгән жирләу урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән жирләу урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә башкарыла.
- 85.Жирләу урыннарын санитар тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча әлеге төр эшләрен үткәрү конкурсында жингән махсуслаштырылган оешма башкара.
- 86.Жирләу урыннарын тоту таләпләре:
- 86.1.зиратлардагы жәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек халда булырга тиеш. Жәмәгать бәдрәфләре территориясендәге урналар чистартылырга тиеш;
- 86.2.зират территориясендәге чүп контейнерлары һәм урналар чистартылырга тиеш. Калдыклар тупланган саен, 3 көнгә бер тапкырдан да сирәгрәк чыгарылырга тиеш;

- 86.3. авария хәлендә дә ауган агачлар булырга тиеш түгел. Авария хәлендәге агачлар табылганнан соң бер тәүлек эчендә сүтелергә тиеш;
- 86.4. шөхәсләре билгеләнмәгән үлгәннәриң каралмаган каберләре яки каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм кабер ташы белән жиһазландырылырга тиеш.
87. Кышкы чорда жирләү урыннарының үзәнчәкләре:
- 87.1. зиратларның үзәк юллары, керү юллары, тротуарлар кинәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз калдыклары булмаган тигез кар өермәсе булырга мөмкин;
- 87.2. үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар бозга каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның йөрү өлешен эшкәртү кар яуганнан соң ук башлангыч тиеш;
- 87.3. беренче чиратта карны чыгару, бозны казу һәм Үзәк һәм керү юлларынан кар-боз формацияләрен бетерү кирәк;
- 87.4. жирләү урыннарының жәяүлеләр зоналарында бозга каршы материаллар кулланырга, юллардан чистартылган тозлы карны һәм бозны каберләргә, газоннарға, куакларга жыярга ярамый.
88. Жәйге чорда жирләү урыннарының үзәнчәкләре:
- 88.1. үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм күмелгән урыннарда гомуми файдаланудагы башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;
- 88.2. яшелчәләргә санитар киеү, чүп үләннәрен бетерү буенча чаралар ел саен үткәрелергә тиеш.
89. Жирләү урынын, кабер өстенә куелган корылманы (хачлар, һайкалләр, плитәләр, зиратлар һ.б.) карау, чәчәкләр һәм декоратив куаклар үтирту, колумбарийдагы нишаны карау буенча эшләрен ире(ой), туганнары, үлгән кешенен законлы вәкиле яки санитар ташуларне мәжбүри үтәп башка кеше башкара.
- Озак һәм кыска вакытлы автотранспорт чаралары саклау парковчаларын тоту**
90. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларын (алга таба тукталыш) гамәлдәге төзеш нормаларына һәм кагыйдәләренә, шулай ук әлегә Кагыйдәләргә ярашлы рәвештә тукталышны урнаштыру өчен бирелгән жир участкагының Хокук иясе (алга таба хужасы) тоту.
91. Хужалар бурычлы:
- 91.1. тукталыш территорияләренен бөтен периметры буенча механик тәэсирләргә һәм тышкы мохит тәэсирләренә чыдам булырга тиешле койма урнаштырырга;
- 91.2. тукталышларның тиешле техник торышын, аларның чисталыгын күзәтергә, пычрактан, кардан, боздан, мәгълүмат-басу продукциясеннән вакытында чистартырга;
- 91.3. Материалларны жыюга, комплексыз транспортны, тукталыш территорияләрендә төрле конструкцияләрен саклауга юл куймаска;
- 91.4. тукталыш территорияләрен гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры килгән яктылыкны тигез бүлүнә тәэмин итүче тышкы яктырту белән жиһазландырырга;
- 91.5. тукталыш территорияләрендә автомобильләр юуга һәм ягулык-майлау материаллары агып торган автомобильләр тукталышына юл куймаска;
- 91.6. санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләрен үтәп, тукталыш территорияләрен тоту.
- 91.7. инвалидларның тукталышлар территориясенә киртәсез керүен тәэмин итү. Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын парковкада урыннарыннан "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 24.11.1995 елгы 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә бушлай файдаланалар.
- Торак пункт территориясен байрамча бизәү**
92. Торак пункт территориясен байрамча бизәү дәүләт һәм башка байрәмнәр, моһим вакыйгалар белән бәйлә чаралар үткәрү чорында башкарыла.
- Байрам бизәлеше дәүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирляндлар, паннолар, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыруны, шулай ук байрәм иллюминациясе жайланмасын үз эченә ала.
- Байрам бизәлеше элементларын эзерләгәндә һәм урнаштырганда, юл хәрәкәтен көйләүнең техник чараларын тошерергә, зарарларга һәм аларның күрүчәлигән начарлатырга ярамый.
- IV. Торак пункт территорияләрен жыештыру тәртибе, шул исәптән төзекләндерү эшләре исемигә һәм аларны үтәүнең вакытлычалыгы**
- Торак пункт территориясен жыештыруга һәм тотуга гомуми таләпләр**
93. Торак пункт территориясен жыештыру һәм тоту:
- 1) жәйге чорда 15 апрельдән 14 октябрыгә кадәр;
- 2) кышкы чорда 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.
- Күрсәтелгән сроклар Башкарма комитет тарафыннан һава шартларына бәйлә рәвештә төзәтелә ала.
94. Торак пункт территориясен жыештыру:
- 1) торак пункт территориясен тоту, жыештыру буенча системалы эшләр;
- 2) Башкарма комитетның хокукый актарына ярашлы рәвештә бердәнбер массакүләм чаралар (омәләр).
95. Торак пункт территориясен жыештыру жәйге чорда торак пункт территориясенен пычрануын һәм тузанлылыгын киметү максатыннан ююп, сугару, сөртү һәм торак пункт территориясен тоту буенча башка эшләр үткәрү юлы белән башкарыла һәм үз эченә ала:
- 95.1. ясалма япма белән капланган территорияләрен сөртү (кору һава торышында су сибү), урам-юл чөлтәре объектларының һәм янгыр канализациясе белән жиһазландырылган ясалма япма белән башка территорияләрен юл япмаларын тузаннан һәм пычрактан юу. Юл япмаларын, майданнарны, тротуарларны һәм башка ясалма япма белән капланган территорияләрен ююп чыгару япманың бөтен килегенә башкарыла;
- 95.2. янгыр канализациясе рәшәткәләрен чистарту;
- 95.3. барлык территориядән чүп жыю;
- 95.4. ел саен, 1 июньгә кадәр, кечкенә архитектура формаларын, бакча һәм урам жиһазларын, урналарны, спорт һәм балалар мәйданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;
- 95.5. гомуми файдаланудагы территорияләрдә, яшелчәндерелгән чикләнгән файдалану һәм махсус билгеләнештәге территорияләрдән тыш, үләнне вакыт-вакыт (үләннен Биелгәге 15 см артык булганда) чабу һәм тәүлек давамьнда чабып алынган үләнне жыю;
- 95.6. яфрактар төшү чорында коелган яфрактарны жыю һәм тәүлегенә бер тапкыр чыгару;
- 95.7. чүп-чарны юганнан соң чүп-чардан чистарту.
96. Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияләрен жыештыру үз эченә ала:
- 96.1. юл япмаларын һәм тротуарларны кардан, боздан һәм чүп-чардан чистарту;
- 96.2. тайгаклык яки бозлавык барлыкка килгән жәяүлеләр зоналарына, баскычларга ком сибү, юл япмаларын бозлавыкка каршы материал белән эшкәртү;
- 96.3. язгы чорда карны йомшарту һәм эрегән суларны читкә чыгаруны оештыру.
97. Торак пункт территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләренен технологиясе һәм режимнары, һава шартларына карамастан, Транспорт чараларының һәм жәяүлеләренен тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.
98. Кышкы чорда жәяүлеләр тротуарларын, жир өсте юлларын, баскычларны жыештыру үзәнчәкләре:

- 98.1.интенсив кар яуган вакытта жөяүлөлөр тротуарлары, баскычлар бозга каршы материаллар белен эшкертелергә һәм чистартылырга тиеш;
- 98.2.бозлавык барлыкка килгәч, бозлавыкка каршы материаллар белен беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкертелә.
- 98.3.калдыклар һәм химик реагентлар белен пычранмаган юеш карны газонга яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшеллекләр саклану һәм эрегән сулар агымын тәмин итү шарты белен жыйрга рөхсәт ителә.
99. Торак пункт территориясендә рөхсәт ителми:
- 99.1. урманнарда, майданнарда, яшеллекләр белән участкаларда, скверларда, паркларда, газоннарда, шаярларда һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрдә сорить;
- 99.2. гамәлдәге законнарда ярашлы рәвештә жирләр урыннарыннан тыш гомуми файдаланудагы территорияләрдә мемориаль каберлек корылмалары (истәлекле Корылмалар, коймалар) урнаштырырга;
- 99.3. бу максатлар өчен каралмаган урыннарда, шул исәптән муниципаль жәмәгать транспорты маршрутларынын соңгы пунктларында транспорт чараларын юарга, салонны чистартырга һәм техник хезмәт күрсәтергә;
- 99.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрен, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын жимерергә һәм бозарга, шулай ук аларны үз белдеге белән үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;
- 99.5. язулар, рәсемнәр ясау, Мәгълүмати-басма продукцияне ябынтыру һәм элгәндә, жәмәгать транспортын көтү тукталышларына, стеналарга, баганаларга, коймаларга (коймаларга) һәм бу максатлар өчен каралмаган башка объектларга граффити салу;
- 99.6. күчмә милекне бирелгән жир кишорлекларенен чикләреннән һәм (яки) коймаларыннан чигтә сакларга һәм сакларга;
- 99.7. тараны, санагаты товарларын һәм башка сәүдә әйберләрен тротуарларда, газоннарда, юларда урнаштырырга һәм жыйрга;
- 99.8. билгесез урыннарда кар туплау;
- 99.9. тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша үз белдеге белән юларны һәм тротуарларны ябарга.
100. Калдыкларны санкцияләнгән урыннарда урнаштырган кешеләр үз хисабына әлеге территорияне жыештырырга һәм чистартырга, ә кирәк булганда жир участогын рекультивацияләргә тиеш.
- Әгәр 20 түзлек эчендә рөхсәтсез урында калдыклар урнаштырган зат билгеләнгән булса, калдыкларны бетерү һәм санкцияләнгән чүплек территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыру өчен жаваплы оешмалар (яки әлеге төр хезмәтләр күрсәтү килешүдә каралган очракта калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма) тарафыннан башкарыла.
- 101.Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган жир участкаларында (территорияләрдә) стихияле рәвештә барлыкка килгән чүплекләренә бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәмин ителә.
- Жирле аһамияттәге автомобиль юлларны жыештыру**
102. Жирле аһамияттәге автомобиль юлларын (алга таба юлларны) жыештыру даими рәвештә юл өлешен, тротуарларны, парковчаларны (парковка кесаларен), жәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясапма юл корылмаларын пычрактан, чүп - чардан, кардан һәм боздан чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.
- 103.Язы-жәйге чорда юлларны жыештыру юуны, сугаруны, тузанлылыкны бетерүне, сортүне һ. б. үз эченә ала.
- Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру чүп-чарны, карны һәм бозны, пычракны жыештыруны һәм чыгаруны, юларга ком-тоз катнашмасы сибуңе, тротуарларга коры ком сибуңе күздә тоту.
- Юл буенда урнашкан урналарны 104 танкыр чистарту көненә бер танкырдан да сирәгрәк башкарылмый, тукталыш майданчыкларында - көненә ике танкыр.
- 105.Жәмәгать транспортын көтү Павильоны тузанланмаса, буялырга һәм юялырга, санкцияләнгән мәгълүмати-басу продукциясеннән, граффитидан чистартылырга тиеш. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.
106. Аерым элементлар буенча жәйге юл жыештыру таләпләре:
- 106.1.юл өлеше төрле пычранулардан тулысынча чистартылырга һәм ботен кишлек буенча юялырга тиеш. Койлөү сызыклары белән билгеләнгән күчерелмә, резерв полосалар даими рәвештә комнан һәм вак чүп-чардан чистартылырга тиеш;
- 106.2. ике метрлы лотковый зоналарда туфрак-кул наносы һәм пычранулар буялырга тиеш түгел. Кечкенә генә ком кисәкчәләре һәм төрле вак чүп-чар белән пычрануга юл куела, алар махсус машиналарнын эш циклы арасында барлыкка килергә мөмкин;
- 106.3.юл кырыен зур габаритлы калдыклардан һәм башка чүп чардан чистартырга кирәк;
- 107.Кышкы юл жыештыру таләпләре:
- 107.1. кышкы чорда юлларны жыештыру: юлны кардан һәм боздан чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, карны сөртү, валларга күчүрү һәм карны чыгару;
108. Рөхсәт ителми:
- 108.1. тротуарларга, юлларнын һәм юлларнын йөрү өлешен кар, квартал эчендәге юллардан, ишегалды территорияләреннән, предприятиееләр, оешмалар, төзелеш майданчыклары, сәүдә объектлары территорияләреннән 8.00 сагатын соң чистартыла торган боз, шулай ук юлнын йөрү өлешен жыештыручы кеше белән килешү булмаганда күчерергә яки күчерергә;
- 108.2.техник тоз һәм сыек хлорлы кальцийны бозга каршы реагент буларак тротуарларда, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жөяүлөлөр зоналарында һәм яшеллекләр белән территорияләрдә кулланырга;
- 108.3.билгеләнгән тәртиптә килешмәгән урыннарда карны чыгару һәм саклау;
- 108.4.кар валлары формалаштыру:
- 1) юллар һәм урманнар киселешендә бер дәрәжәдә һәм тимер юл кичүләре янында күрү өчпочмагы зонасында;
  - 2) жәмәгать транспортын көтү тукталышларыныннан 20 метр якынарак;
  - 3) транспорт коймалары яки югары бордюр белән жиһазландырылган юл участкаларында;
  - 4) тротуарларда;
  - 5) янәшәдәге территорияләргә керү юлларында;
- 108.5. автотранспорт тәгәрмәчләре белән жирне һәм пычракны юлларга чыгару;
- 108.6. жир, чүп-чар, сыек төзелеш материаллары, жинел савыт-саба ташырга, юлларны пычратуны булдырмаучы презент яки башка материал белән капланмаган агачларны йоклатырга, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-күл эремәсе, эзбиташ, бетон катнашмалары) аларны юл, тротуар, юл кырыена яки юл кырыена агызу мөмкинлеген булдырмаучы чаралар күрмичә ташырга юл янындагы газон полосасы.
- Ял итү урыннарын жыештыру, санитар тоту һәм төзекләндерү**
109. Кешеләренен ял итү һәм күплән тору урыннарына түбәндәгеләр керә:
- 1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, торак урманнарда оештырылган ял итү урыннары, пляжлар;
  - 2) актив ял итү һәм тамаша чаралары урыннары стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ. б.;
  - 3) сәүдә объектлары (чашлап сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак ваклап сату чөлтәре объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнгән, көнкүреш хезмәт күрсәтү объектлары территорияләре;
  - 4) административ һәм ижтимагый биналарга, учреждениееләргә якын территорияеләр.
- 110.Майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрен жыештыру:
- 110.1. кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял итү зоналарында юлларны

- жыештырганда, ишеллеклөр саклану һәм эреган сулар агымын тээмин итү шарты белән, химик реагентлар булмаган карны алдан билгеләнгән урыннарда вакытлыча туплау рөхсәт ителә.
111. Вахлап сату базарлары чистарту һәм санитар эчтәлек:
- 111.1. жәйге базарлары территорияләре (алга таба базар) төзекләндерелгә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер мәйданчыклары, контейнерлар һәм урналар белән жиһазландырылырга, янгир һәм эреган сулар агымы өчен каты тышлыкларга һәм авышлыкларга ия булырга, шулай ук суүткөргеч һәм канализациягә ия булырга тиеш;
- 111.2. базар территориясен төп жыештыру ул ябылганнан соң башкарыла. Көндөз патруль жыештыру һәм каты көнкүреш калдыклары белән туыланган чүп жыю урыннарын чистарту башкарыла;
- 111.3. жәйге чорда базар территориясендә атна саен дымлы жыештыру мәжбүри рөвештә башкарыла;
- 111.4. базар территориясә 40 кв. м мәйданга бер урна исәпләнгән урналар белән жиһазландырыла, остәвенә, алар арасындагы ара прилавка линиясә буенча 10 м дан артмаска тиеш;
112. Базар территориясендә һәм аның янында урнашкан оешмаларынын, сәүдә һәм көнкүреш хезмәт күрсәтү предприятиеләрен, киоскларынын, сәүдә палаткаларынын һәм павильоннарын эшчәнлегенә каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төзәмнә рөхсәт ителми.
113. Сәүдә һәм (яки) жәмагатъ туклануы объектларынын жыештыру һәм санитар тоту:
- 113.1. сәүдә һәм (яки) жәмагатъ туклануы объектлары территорияләрен тулысыңча жыештыру тәүлегенә ике тапкырдан да ким булмаган күләмдә (иртән һәм кич) башкарыла. Көндөз патруль урналарын һәм чүп жыю урыннарын жыештыру һәм чистарту үткәрелә;
- 113.2. сәүдә һәм (яки) жәмагатъ туклануы объектларына керу урынында кимендә ике урна урнаштырыла;
- 113.3. савытларынын һәм товарларынын газоннарда һәм тротуарларда жыю рөхсәт ителми;
- 113.4. калдыкларынын чыгару тээмин ителә.
114. Башка сәүдә мәйданчыклары территорияләрен, стационар булмаган вак вахлап сату чәлтәре объектлары комплексларын, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектларынын жыештыру елын жылы вакытында мәжбүри алдан сугару белән ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы жыештыру көн давамьнда башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыкларын чыгару тээмин ителә.
115. Кешеләренә ял итү һәм күпләп тоту урыннарын төзекләндерү:
- 115.1. кешеләренә ял итү һәм күнәп яшәү урыннары территориясендә төзекләндерү элементларынын мәжбүри исемлегә каты катлауларынын (плиткалы түшәм яки асфальт рөвешендә), өселәкләренә тоташтыру элементларын, яшелләндерү, эскәмияләр, урналар һәм чүп-чар өчен кече контейнерларын, урам техник жиһазларын, яктырту жиһазларын, архитектура-декоратив яктырту жиһазларын, торақ пункт мәгълүматларын йөртүчеләренә үз эченә ала, яшелләндерү участокларын саклау элементлары
- 115.2. ял итү һәм күпләп яшәү урыннарынын барлык территорияләре, пляжлардан тыш, каты ялма яки чәчелгән үләннәр яки яшеллекләр белән үсемлекләр тупрагы булырга тиеш;
- 115.3. ял итү һәм күпләп яшелләндерү урыннары территорияләрендә яшелләндерү участокларын чәчәк бакчалары, газоннар, ялгыз, төркем, гади утыртулар, вертикаль, күп катлы, мобиль яшелләндерү формалары рөвешендә проектларга кирәк;
- 115.4. кешеләренә ял итү һәм күпләп тоту урыннары бәдрәфләренә урнаштыру һәм тоту тәләпләрен үтәп жиһазландырылган һәм эшләчкә бәдрәф кабиналары белән комплексланырга тиеш;
- 115.5. пычануга карап, кешеләренә ял итү яки күпләп булу урыннарында фонтаннарын, буаларын, елга ярларын чистартырга кирәк;
- 115.6. массакүләм чаралар үткәргендә аларның оештыручылары чараны үткәрү урынын, ана якин территорияләрен жыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызуны тээмин итәргә тиеш. Чараны үткәрү урынын, ана якин территорияләрен жыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызу тәртибдә билгеләнгән тәртиптә чараны уздыруга тиешле рөхсәт алу стадиясендә билгеләнә.
116. Ял итү һәм күпләп тоту урыннарында кешеләргә рөхсәт ителми:
- 116.1. саклау, савыт-саба һәм сәүдә жиһазлары моньн өчен билгеләнмәгән урыннарда;
- 116.2. территорияне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычрату;
- 116.3. автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкәртелгән ягулык-майлау сыеклыкларын агызырга;
- 116.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оештыру, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләре урнаштыру;
- 116.5. газоннарда, табигий һәм ясалма яшелләндерү объектларына зыян китерергә һәм аларын билгеләнгән урыннардан күчерергә;
- 116.6. кечкенә архитектура формаларына зыян китерергә һәм аларын билгеләнгән урыннардан күчерергә;
- 116.7. сыек ризык калдыкларын, сатуратор жайланмаларынын, ачыткы һәм сыра шистерналарынын суны тротуарларга, газоннарда һәм торақ юлларга агызырга;
- 116.8. автотранспорт чараларынын түләүле тукталышларын оештыру законсыз;
- 116.9. стационар булмаган объектларын үз беллеген белән урнаштыру;
- 116.10. тротуарларынын асфальт-бетон япмасын, янәшәдәге яшел зоналарнын бөтенлеген һәм территорияләрен төзекләндерүнен башка элементларын бозу;
- 116.11. территориядә сәүдә-суыткыч жиһазларын кую;
- 116.12. каты көнкүреш калдыкларын идәрәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен контейнерларга (бункерларга) урнаштыру өчен килешү булмаса, халыктан каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга) жыярга;
- 116.13. тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылымалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша тротуарларын үз беллеген белән ябарга;
- 116.14. товарны сәүдә объектлынан чытга кую;
- 116.15. учаклар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәрү, ачык ут белән ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен мангаллар һәм башка жайланмалар куллану.
- Йорт яны урамын жыештыру, тоту һәм төзекләндерү күпфатирлы йорт территориясә**
117. Йорт яны территориясен жыештыру:
- 117.1. урып-жыю түбәндәге тәртиптә башкарылырга тиеш: тротуарларын, жөяүлеләр юлларын (бозлавык һәм тайгаклык очрагында көм белән сибү), ә аннары ишегалды территорияләрен жыештыру;
- 117.2. урып-жыю, кар яуган вакытта башкарылган кар чистартудан тыш, 8.00 сәгаткә кадәр үткәрелә. Механизациялә жыештыруны көндөз машиналарынын тизлегә 4 км/сәг. кадәр булганда үткәрергә рөхсәт ителә.
118. Жәйге чистарту:
- 118.1. йорт яны территорияләрен жәйге жыештыру: кул белән яки махсус машиналар ярдәмендә сөртү, юу яки сугару башлыч иртә, иртәнгә, һәм кичкә, сәгатләрдә башкарылырга тиеш;
- 118.2. тротуарларын юуны бары тик ачык тротуарларда гына башкарырга кирәк, алар турыдан-туры прилотка полосасы белән чиктәш һәм биналардан урамын йөрү өлешенә таба;
- 118.3. көннең эссә вакытында тротуарларын су сибү кирәк булганда, әмма тәүлегенә ике тапкырдан да сирәгрәк башкарылырга тиеш.
119. Кышкы чистарту:
- 119.1. түбәләрдә жыелган кар вакытында жирга ташланырга һәм прилотка полосасына күчелергә, ә кин тротуарларда валларга формалашырга тиеш;
- 119.2. жыелган кар тротуарлардан юл өлешенә, прилотка полосасына, ә ишегалларында склад урыннарына күчеп торырга тиеш;

119.3. квартал эчендәге юллардан күчәрелгән карны борт ташына параллель урнашкан оемнәргә һәм валларга салырга яки, кагыйда буларак, роторлы кар чистарткычлар ярдәмендә юл буйлап жыйрга кирәк.

119.4. 6 метрдан артык киңлектәге тротуарларда, урамнарның йөрү өлешенән газоннар белән аерылган, карны тротуарның уртасына күчәргә рөхсәт ителә;

119.5. карны валларга һәм оемнәргә салу эшләре тротуарларда кар беткәннән соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча тәмамланырга тиеш;

119.6. ком-тоз катнашмалары белән пычранмаган, ишегалларында, квартал эчендәге юлларда, газоннарда һәм жәяүдәләр хәрәкәтсиз һәм автотранспорт йөрүенә комачауламаган ирекле территорияләрдә, яшеллекләргә саклауны һәм эрегән суларны чыткә алып китүне тәмин иткәндә жыйган карны жыйрга рөхсәт ителә;

119.7. тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кул белән жимештырганда кар тулысынча жимештырылырга тиеш.

119.8. слайд барлыкка килгәч, юл япмаларын ком-тоз катнашмасы белән эшкәртү 0,20,3 кг/м норма буенча бүлүчеләр ярдәмендә башкарылырга тиеш;

119.9. эшкәртелгәннән соң йомшартылган боз барлыкка килү ачык туфракка, агачлар астына яки газоннарда элөгүгә юл куймастан, күчәрселәргә яки сөртеләргә тиеш.

120. Яз жигү белән:

120.1. эрегән суны нормаль чыгару өчен кирәк булган урыннарда су агымын тәмин итү өчен канауларны юмип чистарту;

120.2. эрегән суны янгыр челтәренен люкларына һәм кабул итү коеларына системалы рәвештә күчәргә;

120.3. кар эреп беткәч, ишегалды территорияләрен чүп-чардан, калган кардан һәм боздан чистарту.

121. Күп фатирлы йортның йорт яны территориясен тоту:

121.1. күп фатирлы йортның йорт яны территориясә (алга таба йорт яны территориясә) үз эченә ала:

1) даими чистарту;

2) Күзәтү һәм янгыр кабул итү коелары, дренажлар, талинкәләр, үткәру торбалары люкларын һәм рәшәткәләрен ремонтлау һәм чистарту;

3) инженерлык челтәрләренен күзәтү коеларына, янгыр су белән тәмин итү чыганакларына (гидрантларга, суыкларга һ. б.) киртәсез керүне тәмин итү;

4) Каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны жыю һәм чыгару;

5) яшелләндерү һәм булган яшеллекләргә карау;

6) кече архитектура формаларын тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

122. Барлык тор калдыклар контейнерларга һәм бункерларга жыйлырга тиеш, алар су үткәргән торган тышкылы контейнер майданчыларында каты көнкүреш калдыклары туплану нормаларына ярашлы рәвештә кирәкле күләмдә урнаштырыла.

123. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданның:

123.1. йорт яны территорияләрендә чисталыкны һәм тәртипне саклау;

124. каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыларга гына урнаштырырга.

124. Идарәче оешмалар:

124.1. каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру, ә канализацияләнгән биналарда

124.2. моңнан тыш сыёк көнкүреш калдыклары өчен жыентыклар да бар;

124.3. расланган график буенча каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;

124.4. контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыларын, аларга керү юлларын чисталыкта һәм төзек хәлдә тоту;

124.5. подъездларга керү урыннарында чүп-чар урналары, эскәмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында чистарту;

124.6. слайд участкалары ком-тоз һәм (яки) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкәртү;

124.7. яшеллекләргә һәм газоннарны саклау һәм квалификациялә карау;

124.8. тышкы яктырту чараларын төзек хәлдә тоту һәм аларны караңгы төшкәч кабызу.

125. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:

125.1. яфрактарны, калдыкларны һәм чүп-чарны яндырыгы;

125.2. киём, киём, келәмнәр һәм башка әйберләргә хужалык майданчыгынан тыш элгәннәр;

125.3. контейнер майданчыларына керү юлларын томалау;

125.4. контейнерларны (бункерларны) урамнарның һәм юлларның йөрү өлешенә, тротуарларга, газоннарда һәм яшел зоналарга урнаштырырга;

125.5. билгеләнгән тәртипне бозып йорт яны территорияләрен үз белдегә белән коймаларга кую;

125.6. ишегалды корылмаларын үз белдегә белән төзү;

125.7. йорт яны территориясен металл вагыклары, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллары, шлак, көл һәм башка жыгитеру һәм куллану калдыклары белән тутырырга, савытларны жыйрга һәм сакларга;

125.8. чүп-чар түгү, калдыклар һәм чүп-чар ташлау;

125.9. автотранспорт чараларының түздәле тукталышын оештыру;

125.10. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша квартал эчендәге юлларны үз белдегә белән ябарга;

125.11. машина юу, ягулык һәм майлар агуу, тавыш сигналларын, тормозларны һәм двигательләргә койлөү;

125.12. кеше саламатлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы теләсә нинди эш башкару;

125.13. сүздә һәм жәмәгать туклануны предприятиеләрен, шул исәптән палаткалар, киосклар, кибетләр, мини-базарлар, павильоннар, жәйге кафелар, жыгитеру объектлары, автомобильләргә вак ремонтлау буенча предприятиеләр, көнкүреш техникасы, аяк киеме, шулай ук кунаклардан тыш автостоянкалар урнаштырырга;

125.14. йорт яны территориясендә ишегалды эчендәге юллары буенча транспортның транзит хәрәкәтен гамәлгә ашыру;

125.15. учаклар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәргү, ачык ут белән ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен мангаллар һәм башка жайланмалар куллану.

126. Идарәче оешмалар:

126.1. яшеллекләргән саклануы;

126.2. жәй көне һәм коры һава торышында газоннар, чачак бакчалары, агачлар һәм куяклар сугарыла;

126.3. газоннарның саклануы һәм ботешлеге, аларда төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз кисәкләре һ. б.;

126.4. аягачлар һәм куяклар утырту, юллар челтәрен үзгәртеп планлаштыру һәм жиһазларны билгеләнгән тәртиптә киешенгән проектлар буенча гына урнаштыру, агротехник шартларны үтәү.

127. Йорт яны территориясен төзекләндерү:

127.1. һәр йортның территориясә, кагыйда буларак:

1) киём кийтерү, киём, келәм һәм көнкүреш әйберләрен чистарту өчен хужалык майданчыгы;

2) олылар ял итү майданчыгы;

3) балалар өчен яшелләндерү һәм балаларның жәйге һәм кышкы ялы өчен кирәкле кечкенә архитектура формалары жиһазлары булган балалар уен һәм спорт майданчыклары.

128. Өгөр участок территориясенен зурлығы рөхсәт итсә, участок чикләрендә эләр йөрү өчен мәйданчык урнаштырылырга мөмкин.
129. Йорт подъездлары алдындагы мәйданчыклар, юл һәм жәяүлеләр юллары каты катлаулы булырга тиеш. Каты катлаулар төзөгәндә эрегән һәм янгыр суларының ирекле агымы мөмкинчелеге каралырга тиеш.
130. Торак йортларга кертелгән жәмәгать билгеләнешендәге биналарның керү урыннары йортның торак өлешеннән аерым булырга тиеш, шул ук вакытта персональнән автотранспорт тукталышы ишегалды территориясеннән чытта урнашырга тиеш.
131. Торак йорт ишегалды ягыннан материаллар, жәмәгать биналары өчен продукция йөкләү рөхсәт ителми, анда тәрәзәләр һәм фатирларга керү урыннары урнашкан. Йөкләүне тәрәзәләре булмаган торак йортларның очларынан, жир асты төннелләреннән яки ябык дебаркадёрлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.
132. Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләрдә урнаштыру кешеләрнең, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.
- Шаһси торак төзелеш территорияләрен жыештыру**
133. Торак йорт хужалары көн саен (шул исәптән кардан) жир участогын жыештыралар.
134. Шаһси торак төзелеш территориясендә рөхсәт ителми:
- 134.1. карны этеп чыгару, чүп - чар ташлау, шлак ташлау, йорт территориясеннән чытта сык көнкүреш калдыкларын агызу;
- 134.2. ишегалды һәм анын тирәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юл һәм юлның йөрү өлешенә күчерергә яки күчерергә.

V. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

135. Территорияне төзекләндерүен аерылгысыз компоненты булган территорияне төзекләндерү элементлары гамалдәге закон таләпләренә ярашы рәвештә прокт документациясендә эшләнергә һәм каралырга тиеш.
- Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияләрне төзекләндерү элементларына прокт документациясе мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм Дәүләт саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килештерелә.
- Озак вакытлы яки даими кулланыла торган территорияне төзекләндерүен стационар элементлары аларны кул белән күчерү мөмкинчелеген булдырмас өчен беркетелергә тиеш.
136. Төзекләндерү элементларын, шул исәптән аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.
- Яшелләндерү**
137. Яшеллеклар территорияне төзекләндерүен мәжбүри элементны булып тора.
- Төзекләндерү эшләре алып барганда, булган яшеллекларне максималь саклау кирәк.
138. Торак территориясендә ике төрдә яшелләндерү кулланыла ала: стационар үсемлекларне туфракка ытырту һәм мобиль үсемлекларне махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазонлар һ.б.) ытырту.
- Стационар һәм мобиль яшелләндерү архитектура-ландшафт объектларын (газоннар, бакчалар, чәчәк бакчалары, куаклар һәм агачлар белән мәйданчыклар һ.б.) табигый һәм ясалма рельеф элементларында, түбәләрдә (түбә яшелләндерү), биналар һәм корымалар фасадаларында (вертикаль яшелләндерү) булдыру өчен кулланыла.
139. Яшелләндерү объектларын тоту-яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү элементларын һәм яшелләндерелгән агачларын карау, күзәлмә корымаларның конструктив элементларының эһәмиятсез деформацияләрен һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жәйге һәм кышкы вакытта күчмә кечкенә формаларны жыештыру буюнча эшләр комплексы.
140. Яшеллек хужалары бурычы:
- 140.1. яшеллекларне саклау һәм квалификациялә карау;
- 140.2. жәйге вакытта коры һава торышында газоннарны, чәчәк бакчаларын, агачларны һәм куакларны сугаруны тәэмин итәргә;
- 140.3. газоннарның саклануын һәм бетселгән тәэмин итү;
- 140.4. яшелләндерү объектларында сулыклар булганда аларны чисталыкта тотарга һәм аларны капитал чистартуны 10 елга бер танкырдан да сирәгрәк башкарырга;
141. Яшелләндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:
- 141.1. төзелешләрне урнаштыру, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәэмин итү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш;
- 141.2. агачларны һәм куакларны үз белдеген белән ытырту һәм кисү, газоннарны һәм чәчәк бакчаларын юк итү;
- 141.3. агачларга һәм башка яшеллекләргә гамаклар, тирбәлешләр, турниклар, кер китпеләр өчен баулар элдерергә, агачларга реклама һәм мәгълүмат щитлары һәм такталары, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән күтәрү конструкцияләре, объектларга хәрәкәт юнәлеше күрсәткечләре, афишалар, белдерүләр, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәэмин итү чаралары беркетергә, баганалардан, коймалардан, реклама щитларыннан, электр чыбыкларыннан, лампалардан, чәчәкчеле коймалардан тартмалар;
- 141.4. стационар булмаган объектлар, шулай ук юл сервисы объектлары урнаштырырга, шул исәптән елның иңди вакытына карамастан автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;
- 141.5. төзелеш һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозлавыкка каршы материалларны һәм башка зарарлы матдәләрне, шулай ук ком һәм бозлавыкка каршы реагентлар белән пычраган карны, боз кисәкләрен жыярга;
- 141.6. бакчалар өчен казу;
- 141.7. йорт хайваннары газоннарда һәм чәчәк бакчаларында йөрегергә;
- 141.8. яфракларны, үләнне, ботакларны яндырырга, шулай ук аларны тартмаларга һәм башка су үткәрү жайланмаларына күчерергә;
- 141.9. чүп-чарны һәм чүп-чарны газоннарда ташлагыз;
- 141.10. учаклар кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәрү, ачык ут белән ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен мангаллар һәм башка жайланмалар куллану;
- 141.11. сок, резин чыгару өчен агачларны кисегез, аларга башка механик зыян китерегез;
- 141.12. яшелләндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрне, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;
- 141.13. агач тамырларын агач ботагынан 1,5 метр ераклыкта ачып, агач муеннарын туфрак яки төзелеш калдыклары белән капларга.

Капкалар

142. Саклык жайланмасы төзекләндерүен өстәмә элементны булып тора.

143. Капкачалар:

1) максатларга (декоратив, саклагыч, аларның комбинациясе);

2) биелек (Тобан 1,0 м, уртача 1,11,7 м, биелек 1,83,0 м);

3) материалның төренә (металл, тимер-бетон һ.б.);

4) күз өчен үткөрүчәнлек дәрәжәсе (ачык, сангырау);

5) стационарлык дәрәжәсе (даими, вакытлыча, күчмә) һәм башка коймалар.

Стеналарны проектлау аларның урнашуына һәм билгеләнешенә бәйлә рәвештә гамалдәге дәүләт стандартлары, сертификацияләнгән әйберләр каталоглары, шахси проектлау проектлары буюнча башкарыла.

144. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен саклау элге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеш регламентларына ярашы рәвештә башкарылырга тиеш.

Юл Өслеген каплау

145. Жир өслеген каплау торак пункт территориясендә Куркынычсыз һәм унайлы хәрәкәт шартларын тәэмин итә, шулай ук торак пункт төзелешенә архитектура кыяфәтен формалаштыра.

Төзәтү максатларында түбәндәге төр тышлыклар билгеләнә:

- 1) каты (капиталь) тышлыктар монолит яки жыелма тышлыктар, шул исәптән асфальт - бетоннан, цемент-бетоннан, табигый таштан башкарыла;
- 2) табигый хәлдә булган табигый яки ясалма сыек Материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранит чәчүләр, керамзит, резина валчыктар), тыгызланган яки бәйләүче материаллар белән ныгытылган коры катнашмалардан ясалган йомшак (капиталь булмаган) тышлыктар;
- 3) газон япмалары үлән япмаларын әзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган япмалар;
- 4) катнаш тышлыктар тышлыктар комбинациясеннән торган тышлыктар (газонга баткан рәшәткәле плитка яки газон рәшәткәсе, яки йомшак тышлык).

146. Япма төрләрен сайлау аларның максатчан билгеләнеше буенча башкарылырга тиеш:

- 1) каты мөмкин булган чик йөкләнешләренә, хәрәкәт характерын һәм составын, проектлау вакытында гамәлдә булган янгынга каршы таләпләренә исәпкә алып;
- 2) аерым территорияләренә (шул исәптән балалар, спорт майданчыктарын, этләр йөрү өчен майданчыктарны, йөрү юлларын) төзекләндергәндә аларның үзенчәлекле үзлекләрен исәпкә алып, йомшак;
- 3) газонлы һәм ин экологик яктан чиста дип кушылган.

Каты катлауларның кырыялы өслеге булырга тиеш, коры хәлдә тоташу коэффициенты 0,6 дан ким булмаска тиеш, дымлы хәлдә 0,4 дан ким булмаска тиеш.

Өслекләренә берләштерү

147. Өстәлләр тоташу элементларына гадәттә төрле борт ташлары, пандуслар, баскычлар керә.

Борт ташлары

148. Юл борт ташлары тротуар һәм юл өлеше тоташуында урнаштырыла, юл өлеше дәрәжәсеннән норматив рәвештә 150 мм-нан ким булмаган югарылык белән, ул тышлык өслеген ремонтлау очрагында да сакланырга тиеш.

Автотранспортның газонга бәрелүен булдырмас өчен, юлның газон белән капланган урыннарында югари борт ташын куллану кирәк.

Жәяүселәр коммуникацияләрен газон белән тоташтырганда бакча бортын урнаштырырга мөмкин, ул газон дәрәжәсеннән 50 мм-нан да ким булмаган аралыкта 0,5 м-дан да ким булмаган аралыкта артып китә, бу газонны саклый һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарларынның япмага элгүсүн кисәтә, аның хезмәт итү вакытын арттыра.

Жәяүселәр зоналары территориясендә табигый материалларны (киргич, агач, ташлар, керамика борт һ.б.) төрле тигтагы тышлыктарны бизәү өчен куллану мөмкин.

Баскычлар, баскычлар, пандуслар

149. Жәяүселәр коммуникацияләренә авышлыгы 60 промилледан артык булганда баскычлар урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Төп жәяүселәр коммуникацияләрендә саламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпчлел йөрү объектлары, инвалидлар һәм картлар йортлары урнашкан урыннарада баскычлар һәм баскычлар 50 промилледан артык авышлыкта каралырга тиеш, аларны пандус белән озата барырга тиеш.

Бордюр пандусының авышлыгы 1:12 дип кабул ителә.

Баскычларның беренче баскычларының кыры төшү һәм күтәрелү вакытында ачык контраст төсмерле полосалар белән аерып күрсәтергә кирәк.

Бер марш эчендә тышкы баскычларның барлык баскычлары баскычларның киндиге һәм күтәрелү бисклиге буенча бертөрле урнаштырыла.

Пандусны саклаучы конструкцияләр булмаганда, 75 мм биэлектәге саклагыч бортик һәм култыктар каралырга тиеш.

Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь өлешләре тирә-юньдәге өслектән текстура һәм төс белән аерылып тора.

Баскычның яки пандусның ике ягында 800920 мм биэлектә кул белән каплау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм ераклыктагы түгәрәк яки турыпочмаклы кисәктәге култыктар каралган.

Майданчык

150. Торак пункт территориясендә түбәндәге майданчыктар урнаштырыла: балалар уеннары, өлкәннәр ялы, спорт белән шөгыльләнү, чүп жыю урыннары урнаштыру, этләрен йорту һәм ойрату, автомобильләр тукталышлары.

Төркөлгән мәдәни мирас һәйкәлләренә һәм аеруча саклана торган табигый территорияләрен саклау зоналары чикләрендә майданчыктарны урнаштыруны һәйкәлләренә саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау вәкаләтле органнары белән килештерергә киңәш ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар уен һәм спорт майданчыктары белән тәэмин ителергә тиеш. Майданчыктар төзек һәм травма куркынычсыз инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

Балалар майданчыктары

151. Балалар майданчыктары төрле яшь төркемнәре өчен аерым майданчыктар яки яшь кызыксынулары буенча зоналаштырылган комплекслы уен майданчыктары буларак оештырыла.

Балалар майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләренә үз эченә ала: йомшак япма төрләре, майданчыкның өслеген газон белән тоташтыру элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмияләр һәм уриалар, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән мәктәпкәчә яшьтәге балалар майданчыктары чикләренә кадәр ара 10 метрдан, кече һәм урта мәктәп яшеннән 20 метрдан, комплекслы уен майданчыктарынан 40 метрдан, спорт - уен комплексларынан 100 метрдан ким булмаска тиеш.

Балалар уен майданчыктары контейнер майданчыктарынан 20 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырылырга тиеш.

152. Балалар майданчыктары:

152.1. жәйге вакытта ком белән капланган өслек планы булырга тиеш;

152.2. иртә белән регуляр рәвештә сөртегез һәм дымланыгыз;

152.3. буялырга, коймаларны һәм корымаларны буяу елына бер танкырдан да сирәгрәк башкарылмаска тиеш, ә ремонт кирәк булганда;

152.4. транзит жәяүселәр хәрәкәтеннән, юллардан, борылыш майданчыктарынан, кунактар тукталышларынан, калдыктар өчен контейнерлар урнаштыру майданчыктарынан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларынан аерып куелырга.

Травматизмнан саклану өчен майданчык территориясендә тамырлар яки түбән ботаклар, жир өстендәге иске, кисеп алынган жиһазлар (туктактар, фундаментлар) калдыктары, жиргә тирәнәйтелмәгән металл аралар (кагыйдә буларак, турниклар һәм тирбәлешләр) булырга тиеш түгел.

Яншәдәге территорияләрен реконструкцияләгәндә балалар майданчыктары территориясендә эш алып бару һәм төзешле материалларын жыю рөхсәт ителми.

Яктырту жиһазлары, кагыйдә буларак, майданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.

2,5 м биэлектә яктырту жиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

153. Балалар майданчыктарын тоту һәм аларны куркынычсызлык белән тәэмин итү өчен жавашылык аларны эксплуатацияләүчеләргә йөкләү.

Спорт майданчыктары:

154. Спорт майданчыклары халыктын барлык яшь төркемнәрендә физкультура һәм спорт белән шөгылләну өчен билгеләнгән. Спорт майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләренә үз эченә ала: йомшак яки газон төрләре (Жөйге чорда), спорт жиһазлары. Спорт майданчыклары яшелләндерелә һәм челтәрләр койма белән әйләндереп алына. Яшелләндерү майданчык периметры буенча урнаштырыла, вертикаль яшелләндерүне куллануырга мөмкин. Капканчык биюклегенә 2,53 м тәшкит итә, майданчыклар бер - берсенә тоташкан урыннарда биюклегенә 1,2 м дан ким түгел. Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында яки рекреацияләр составында махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә (Саламәтлек сукмаклары) урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлары рәвешендә спорт жиһазлары заводта эшләнган да, жәрәхәтләр алуны булдырмаучы махсус эшкәртелгән өслеге булган бүрәнәләрдән һәм бруслардан эшләнган да булырга мөмкин (жимсерекләр, тишеклар булмау һ.б.). Урнаштыру вакытында сертификатланган жиһаз каталоглары белән житәкчелек итәргә кирәк.

Ял майданчыклары

155. Торак төзелеш территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары өчен ял итү майданчыклары оештыру мөмкин. Торак йортларның тәрәзәләреннән тыныч ял итү майданчыклары чикләренә калар ара 10 метрдан да ким булмаска тиеш, шау - шулы өстәл уеннары майданчыклары 25 метрдан да ким булмаска тиеш.

Ял итү майданчыгында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә гадәттә: каты япма төрләрен, майданчыкның өслеген газон белән тоташтыру элементларын, яшелләндерүне, ял итү өчен эскәмияләрен, эскәмияләрен һәм өстәлләрен, урналарын (һәр эскәмиядә ким дигәндә бер), яктырту жиһазларын үз эченә ала.

Майданчыкның тышлыгын плитканы түшәм рәвешендә проектлау киңәш ителә. Ял итү майданчыкларын һәм балалар майданчыкларын берләштергәндә балалар уеннары зонасында каты төр япма урнаштыруга юл кую киңәш ителми.

Парк территориясендә үләнә ял итү өчен майданчык-болыпнар оештырылырга мөмкин.

Эт йөртү майданчыклары

156. Этләрне йөртү майданчыклары вәкаләтле органнар белән киешенгән урыннарда билгеләнгән тәртиптә урнаштырыла.

Этләр йөрү майданчыгы территориясендә төзекләндерү элементлары исемлегенә төрләр төрдәге тышлыклар, койма, эскәмияләр, урна, эскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мәгълүмати жиһазлар керә. Периметраль яшелләндерүне күздә тотарга киңәш ителә.

Этләр йөрү өчен майданчыклар микрорайонның һәм яшеллектән Азат торак районның гомуми файдаланудагы территорияләрендә, метрополитен линияләреннән техник зоналарында һәм гомуми поселок магистральләрендә, 110 кВттан артмаган кочанешле электр тапшыру линияләре астында, беренче һәм икенче билбауларның су белән тәэмин итү чыганаклары санитар зонасынан читтә урнаштырылырга тиеш.

Торак билгеләнештәге территорияләрдә урнаштырыла торган этләр йөрү майданчыкларының зурлыгы 400600 кв.м, башка территорияләрдә 800 кв. м. калар кабул ителә, төзелеш шартларында булган территорияләр мөмкинлекләрдән чыгып, майданчыкларның кечерәк күләме кабул ителергә мөмкин.

Майданчык чигеннән торак һәм ижтимагый биналар тәрәзәләренә калар ара 25 метрдан ким булмаска тиеш, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт майданчыклары, ял итү майданчыклары участкаларына калар 40 метрдан ким булмаска тиеш. Площадканың коймасы, кагыйдә буларак, биюклегенә 1,5 метрдан ким булмаган жинел металл челтәрдән эшләнгән стена элементлары һәм секцияләре арасындагы ара, аның аскы кыры һәм жир хайванга майданнан китәргә яки үзгә жәрәхәтләр китерергә мөмкинлек бирмәскә тиеш.

Майданчык территориясендә майданчыктан файдалану кагыйдәләре белән мәгълүмати стенд урнаштырылырга тиеш.

157. Йорт хайваннары хужалары үз йорт хайваннары эскрементларын жыештыралар һәм утильләштерәләр.

Хайван хужалары үз хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмау, шулай ук санитар нормаларга ярашлы рәвештә тира-юльдәгеләргә тынлык тәэмин итәргә, гамәлдәге санитар-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

Автостоянкалар майданчыклары

158. Торак пункт территориясендә автостоянкаларның түбәндәге төрләре урнашкан: кыска вакытлы һәм озак вакытлы автомобильләр саклау.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы Саклау участкасында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләренә үз эченә ала: каты катлаулар, өслеген тоташтыру элементлары, коймалар, урналар яки чүп өчен кечкенә контейнерлар, яктырту жиһазлары, мәгълүмати жиһазлар (күрсәткечләр).

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участкаларына керү юллары жәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән киселергә тиеш түгел.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы аша транзит жәяүлеләр юлларын оештыру рәхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакыт саклау участогы калган территориядән 3 м киңлектәге яшеллекләр белән аерып куелырга мөмкин.

Кече архитектура формалары

159. Кече архитектура формаларын урнаштыру биналар һәм корылмаларны төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау проект документациясен "төзекләндерү" бүлегенә, шулай ук төзекләндерү проектлары яки эскиз тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән әйберләр каталогларынан файдалану киңәш ителә. Тарихи төзелеш зоналары, торак пунктның үзәк үзәге, күп функцияле торак үзәкләре һәм зоналар өчен кече архитектура формалары шәхси проект эшләнмәләре нигезендә проектлануырга тиеш.

160. Кече архитектура формаларына төп таләпләр булып:

160.1. архитектура һәм ландшафт тирәлеге характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;

160.2. материалларның югары декоратив һәм эксплуатацион сыйфатлары, тышкы мохит тәэсирен исәпкә алып, аларны озак вакыт давамнда саклау;

160.3. ныклык, ышанычлылык, конструкция куркынычсызлыгы.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

161. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

161.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан каралган булырга тиеш.

Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждение такталары һәм режимлы такталардан тыш, вәкаләтле орган белән киешенгән паспорт нигезендә һәм ана тулысынча туры китереп урнаштырыла һәм файдаланыла.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзәтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урынын жыештырырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чараларын реклама яки мәгълүмат хәбәрэн урнаштырмыйча урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән ябыштыру, ябыштыру рәхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмат конструкция хужасы территорияне төзекләндерүне һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтажлаганнан соң (демонтажлаганнан соң) өч тәүлек давамнда торгызырга тиеш.

161.2. Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә сүтелергә тиеш.

Тышкы реклама һәм мәғлүмат чараларын аларга беркеткәндә корымаларга һәм объектларны бизәүгә зыян китерү, шулай ук аларның бөтөнлеген, ныклығын һәм тотрыклылығын киметү рөхсәт ителми.

161.3. Тышкы мәғлүматны урнаштыру чаралары түбәндәгечә булырга мөмкин:

- дивар структурасы;
- декоратив панно;
- консоль конструкциясе;
- түбә конструкциясе;
- витрина конструкциясе;
- учреждение тактасы;
- режимлы такта;
- модуль конструкциясе;
- стела;
- калкан конструкциясе;
- флаг композициясе;
- махсус конструкция.

161.4. Тышкы мәғлүматны урнаштыру чараларына гомуми таләпләр:

Тышкы мәғлүматны урнаштыру чараларын проектлау, әзерләү һәм урнаштыру Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнары таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш;

Тышкы мәғлүмат чараларында мәғлүмат Россия Федерациясенен дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы закон таләпләрен үтәп урнаштырылырга тиеш;

Ике һәм аннан да күбрәк телләр кулланылган очракта текстлар эчтәлегә һәм техник бизәлешә буенча бөртөрлө булырга, грамоталы һәм аңлаешлы итеп башкарылырга тиеш.

Гражданның белдерүләре, мәдәни афишалар өчен жайланмалар

Һәм спорт чаралары

162. Игъланнар, мәдәни һәм спорт чаралары афишаларын урнаштыру гражданның күңләп булган урыннарында һәм жәяүләләр зоналарында урнаштырыла торган махсус тумбаларда, шитларда һәм стендларда гына рөхсәт ителә.

Игъланнар өчен стендлар аерым торган объектлар рәвешендә яки биналарда яки корымаларда эленеп торган калканнар рәвешендә урнаштырыла ала.

VI. Коммуникацияләр төзөгәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен башкаруга төп таләпләр

163.Жирне казу яки юл япмаларын ачу белән бәйлә эшләр (жир асты коммуникацияләрен жәю, реконструкцияләү яки ремонтлау, баганалар һәм шпунт салу, электр тапшыру, элемәтә, яктырту терәкләрен урнаштыру (алмаштыру), туфракны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вакытында эшләү һәм банка эшләр) язма рөхсәт булганда гына башкарыла (производствотога ордер жир эшләре), вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән.

164.Жирлек территориясен төзекләндерү белән бәйлә Жир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткәрү тәртібе, жир эшләрен башкаруга ордер рәсмиләштерү һәм алу Мунципаль хокукый актларның билгеләнгән таләпләренә туры китереп башкарыла.

165.Яшеллекләрен сүтү яки күчереп утырту кирәк булганда, билгеләнгән тәртіптә Башкарма комитет боерыгын рәсмиләштерергә һәм яшеллекләрен сүтү яки күчереп утыртуны гамәлгә ашырырга кирәк.

166.Торак пункт юллары буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату вәкаләтле орган биргән рөхсәт нигезендә башкарыла, юлның ике ягында да заказчылар һәм эш житештерүчеләр, эш сроклары, мөмкин булган урау маршрутлар турында барлык кирәкле мәғлүматларны үз эченә алган мәғлүмат шиты мәжбүри урнаштырыла. Күрсәтелгән шитның формасы һәм эчтәлегә рөхсәт биру буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

167.Коммуникацияләрен төзөгәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен үткәрү үз белдеге белән кабул ителә.

VII. һәркем файдалана алырлык мохиткә махсус таләпләр

168.Торак мохитне, урамнарны һәм юлларны төзекләндерү объектларын, мәдәни-көн күреш хезмәт күрсәтү объектларын проектлаганда, өлкәннәр һәм инвалидлар өчен торак пунктлар мохитенә керү мөмкинлеген, әлегә объектларны өлкәннәр һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән жиһазландыруны күздә тотарга киңәш ителә.

Олкан яшьтәгеләрен һәм инвалидларның хәрәкәтенә ярдәм итүче техник чаралар һәм жиһазлар проектлау, төзү, урнаштыруны яна төзәлтештә заказчы тарафыннан расланган проект документациясенә ярашлы рәвештә башкарырга киңәш ителә.

VIII. Биналарның (аларда урнашкан урыннарның) һәм корытмаларның милекчеләренен янәшәдәге территорияләрен төзекләндерүдә катнашу тәртібе

169. Торак пункт территорияләренен тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычранудан саклау һәм саклау чараларын гамәлгә ашыру максатларында, торак пункт территорияләре аларны жыештыру һәм санитар тоту өчен хужалык субъектларына һәм физик затларга беркетелә.

170.Хужалык итүче субъектлар һәм физик затлар, эгәр закон яки килешүдә башкасы каралмаган булса, янәшәдәге территорияне жыештыруны һәм санитар тотуны түбәндәге тәртіптә башкарырга хокуклы:

170.1.идарәче оешмалар күп фатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук күп фатирлы йорт территориясе алдындагы жир участкагы төп фасад ягынан 5 м радиуста яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.2.социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләре, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) бирелгән жир участкагы чикләрдәге территорияләр, шулай ук учреждение территориясе алдындагы жир участкагы төп фасад ягынан 10 м радиуста яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) башка яклардан 10 м радиуста;

170.3.күпфатирлы торак йортларда урнаштырылган торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, янәшәдәге территорияне биналарның бөтен озынлыгы буенча, киңлегә буенча 10 м аралыкта яки юлның бордырына кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) жыештырырга хокуклы;

170.4.сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек формасындагы оешмалар аларга керү юллары, тротуарлар, аларга яқын урнашкан коймалар, санитар - күзәтү зоналары, Предприятияләренен санитар-күзәтү зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләренә туры китереп билгеләнә;

170.5.төзүче 50 м радиустагы төзелеш мәйданчыкларының янәшәдәге территорияләре һәм аларга керү юллары 50 м радиуста гамәлдәге төзелеш нормаларына һәм кагыйдәләренә ярашлы рәвештә;

170.6.торак йортлар хужалары бирелгән жир участкагы чикләрдәге территорияләр (яки жир участкагы билгеләнгән тәртіптә рәсмиләштерелмәгән очракта жир участкагы чиге буенча) һәм йорт хужалыгы алдындагы территория 5 метр ераклыкта яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.7.стационар булмаган объектлар (лоткалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар хужалары объектны урнаштыру өчен бирелгән жир участкагы территориясе һәм аның тирәсендәге территория урынның тышкы чигеннән 10 метр ераклыкта һәм урамның йөрү өлешенә кадәр(объект юл буенда урнашкан очракта);

170.8.базарларның, сәүдә һәм жәмәгать туклануын оештыруның идарәче компанияләре (рестораннар, кафелар, кибетләр) бирелгән жир

участогы чикләрендәге территориялар һәм участок чикләреннән алып урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) 50 м радиустагы янәшәдәге территория;

170.9. биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре бина периметры буенча, бирелгән жир участкагы корылмасы яки чиге буенча һәм участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) 10 м радиустагы янәшәдәге территория;

170.10. автомобиль юлына булуп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка жир участкаларында урнашкан ягулык салу станцияләре бирелгән жир участкагы чикләрендәге территориялар һәм участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 50 м радиустагы янәшәдәге территориялар;

170.11. гараж кооперативлары бирелгән жир участкагы чикләрендәге территориялар, участок чикләреннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 50 м радиустагы территория һәм аларга керү юллары;

170.12. жирләү урыны бирелгән жир участкагы чикләрендә һәм участок чикләреннән 10 м радиустагы янәшәдәге территория;

170.13. гомуми файдаланудагы территориялар бурычлар вәкаләтле органнарга йөкләнә;

170.14. жир кишәрлекләренен хокук ияләре бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территориялар (яки жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлеге чынлыкта барлыкка килгән чиге буенча) һәм жир кишәрлеге тышкы чигеннән 5 метр ераклыкта яисә урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) янәшәдәге территориялар;

170.15. автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышлары хужалары бирелгән жир участкагы чикләрендәге территория һәм аның тирәсендәге территория жир участкагының тышкы чигеннән һәм урамның йөрү өлешенә кадәр 10 м ераклыкта (объект юл буенда урнашкан очракта).

IX. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту

171. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаска тиеш йорт хайваннары һәм кошлар китергән зыян өчен җаваплылыкны аларның хужалары РФ гамәлдәге законнары нигезендә билгели.

172. Йорт хайваннары хужалары үз йорт хайваннары эскрементларын жыештыралар һәм утилләштерәләр.

173. Торак пунктта яшәүчеләргә авыл хужалыгы хайваннарын (бозаулар, сарыклар, кәжәләр, дунгызлар һәм башкалар) һәм кошларын йорт яны участкалары булган шәхси торак йортлар территорияләрендә тоту рөхсәт ителә.

174. Барлык продуктив хайваннар (эре мөгезле терлек, кәжә, сарык, дунгыз, ат) хайван хужалары булган гражданның яшәү урыны буенча ветеринария учреждениеләрендә ел сәен теркәлгән тиеш.

175. Йорт хайваннарын көтү жирле үзидәрә органнарының норматив-хокукий акты белән билгеләнгән көтү урынында, хужасы күзәтү астында яки Аның кушуы буенча башка кеше тарафыннан рөхсәт ителә.

176. Йорт хайваннарын йөртү 7.00 сәгәттән 23.00 сәгәткә кадәр рөхсәт ителә. Башка вакытта йөргәндә хужалар урамнарда һәм йорт ишегалларында тынлыкны тәэмин итү өчен чаралар күрергә тиеш.

177. Этләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан гомуми ишегалларына һәм урамга кыска аркан һәм муенса белән генә чыгарырга мөмкин, өч айга кадәр пәсиләрдән тыш.

178. Хужалар йорт хайваннары һәм кошлар белән ишегалларын, тротуарларын, урамнарны, паркларны, газоннарны, балалар мәйданчыкларын, скверларын, мәйданнарны, шулай ук торак йортларның подьездларын пычратуга юл куймаска тиеш. Этләр, мәчеләр һәм башка вак хайваннары йөрткәндә, хужаның үзендә йорт хайваннарының табигый тизәкләрен тулысынча жыештыруны тәэмин итүче кирәк-яраklar булырга тиеш, алар мәйданчыклардагы чүп контейнерларын ташланьрга тиеш.

179. Этне арбадан бары тик йөрү урынында гына тошерергә мөмкин. Махсус булуп бирелгән мәйданчыклар булмаганда, жирле үзидәрә органнарының норматив-хокукий акты белән билгеләнгән чүлләрдә, калкулыкларда һәм башка урынарда йөрергә рөхсәт ителә.

180. Этләрне яхшы көртәләнгән мәйданчыкларда яки торак пункт территориясеннән читтә генә өйрәтергә мөмкин.

181. Йорт хайваннарын юллар буенча тәүлеккә яхшы вакытында гына куып чыгарырга кирәк, шул ук вакытта аларны мөмкин кадәр юлның уң чигенә якынарак юнәлтәргә кирәк. Йорт хайваннарын асфальт белән капланган юлларда, туфрак юллар һәм сукмаклар буенча куып йөрү мөмкинлеге булганда, йөртү тыела.

182. Йорт хайваннарын урамда калдырганда, терлек хужалары ишеллекләрен бозудан килгән зыяны һәм терлек көтүенә киткән чыгымнарны каплайлар.

183. Йорт кәжәләре бары тик йорт яны территориясендәге законнарда яки көтүлек хужалары күзәтү астында тотылырга тиеш.

184. Рөхсәт ителми:

- 1) хайваннары балалар мәйданчыкларына, мәктәп территорияләренә, балалар бакчаларына, ашханәләргә, поликлиникаларга, азык-төлек кибетләренә кертәргә;
- 2) йорт хайваннарын пляжларда йөртү һәм сулыкларда коену;
- 3) тыю язуы булганда хайваннары учреждениеләргә кертәргә;
- 4) хайваннары һәм кошларын торак пунктлар территориясендә озата йөрмичә чыгарырга;
- 5) алкоголь исерек булган кешеләргә, шулай ук ундүрт яшыкә кадәр кешеләргә хайваннары йөртү;
- 6) йорт хайваннарын һәм кошларын балконнарда, лоджияләрдә, торак йортларның гомуми файдалану урынында (якындагы фатирлар коридорларында, баскыч ячейкаларында, чердакларда, подвалларда һәм башка ярдәмче биналарда) даими тоту;
- 7) йорт хайваннарын торак пункт территориясендә махсус чаралар (күргәзмәләр һ.б.) уздыру урынынан тыш, монның өчен билгеләнгән урынардан тыш табу.

185. Йорт хайваннары һәм кошлар хужалары бурычы:

- 1) терлекчелек продуктларының ветеринария-санитария ягынан хайваннар авыруларын кисәтүне һәм куркынчысызлыкны тәэмин итүче хужалык һәм ветеринария чараларын гамәлгә ашырырга, эйленә-тирә мохитне терлекчелек калдыклары белән пычратуга юл куймаска, шулай ук ел сәен янадан теркәү чорында мәжбүри довалау-профилактика чараларын үткәрергә;
- 2) хайваннарның кайда булуын даими контрольдә тоту;
- 3) хайваннар авырыганда һәм аларның үлемә очрагында, шулай ук аларның гадәти булмаган тәртибе булганда ветеринария учреждениеләре белгечләренә кичкәмәстән хәбәр итәргә. Алар килгәнчә авыру билгеләре булган хайваннары изоляцияләргә;
- 4) ветеринария белгечләре таләпләре буенча хайваннары тикшерү, диагностик тикшеренүләр, саклагыч прививкалар һәм довалау-профилактика эшкәртүләре өчен бирергә.

186. Үлгән терлекләрен жирләү махсус оешма тарафыннан махсус билгеләнгән урында башкарыла.

187. Үз территориясендә сакчы этләре булган оешмалар:

- 1) этләрне гомуми нигездә теркәү;
- 2) этләрне нык бәйләнештә тоту;
- 3) килүчеләрен хайваннарга керү мөмкинлеген булдырмау;
- 4) этләрне эш туктатылганнан бирле Яхшы көртәләнгән территориядә яки гомуми файдалану территориясеннән көртәләнгән территориядә, территориягә кергәндә кисәтүче язу булганда гына бәйләп тошерергә.

188. Жәмәгать урынында ярдәмчеләре булмаган караучысыз калган хайваннар тотылырга тиеш.

189. Караучысыз хайваннары тоту мондый хайваннары тапкан махсуслаштырылган предприятие яки жирле үзидәрә органнары белән төзелгән килешү буенча башка кеше тарафыннан башкарыла ала.

190. Караучысыз хайваннары тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру хайваннарга гуманны мөнәсәбәт һәм жәмәгать эхлагы нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.

191. Рөхсәт ителми:

- 1) хайваннарны фатирлардан һәм шөхси йортлар территориясеннән судның тиешле карарысыз тартып алырга;
- 2) этләрне кибетләрдә, даруханәләрдә, коммуналь хезмәт күрсәтү предприятиеләрендә һ. б. байдән төшерергә.;
- 3) ветеринария органнары күрсәтмәссез тозақлар һәм башка тоту чаралары куллану.

Х. Кагыйдә таләпләренен үтәлешен контрольдә тоту

192. Физик һәм юридик затлар, вазыйфалар затлар торак пункт территориясен төзекләндерү буенча әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләренне үтәүне тәмин итәргә тиеш.

193. Әлеге кагыйдәләренне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплылыкка тартыла (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенен башка норматив хокукий актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләренне үз эченә алган әлеге кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш, аларны үтәмәгән очен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән).

194. Төзекләндерү өлкәсендә законнар һәм муниципаль хокукий актлар таләпләрен үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән очен җаваплылыкка тарту кешене күрсәтелгән таләпләренне үтәүдән һәм рөхсәт ителгән бозуларны бетерүдән азат итми.

кушымта № 2
Шәрбән авыл җирлеге

Советы карарына

№ 52 ; 15.02.2018 ел

Әзерлек комиссиясе составы
Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге төзекләндерү кагыйдәләре проекты

ФИО	вазифа
Шәрифүллин Дамир Андарзянович	Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге башлыгы-комиссия рәйсе
Шәйдуллина Гөлъяз Гомәрөвна	Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе урынбасары-комиссия секретаре
Шакиров Альфред Мөдәрисович	Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге Советы депутаты
Гәйнүллина Сәмигә Камилөвна	Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге Советы депутаты
Хөснелгатина Миләүшә Әмирулловна	Аксубай муниципаль районы Шәрбән авыл җирлеге Советы депутаты